

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

Formování indigenních politických stran v Chile

Diplomová práce

Autor: Zdeněk Vomáčka
Studijní program: N6701 - Politologie
Studijní obor: Politologie - latinskoamerická studia
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Springerová Pavlína Ph.D.

Hradec Králové, 2017

Zadání diplomové práce:

Autor Vomáčka Zdeněk

Studijní program N6701 - Politologie

Studijní obor Politologie - latinskoamerická studia

Hlavní téma Indigenistická politika v Chile

Hlavní téma v angličtině Indigenous politics in Chile

Vedoucí Springerová Pavlína, Mgr. et Mgr. Ph.D.

Zásady pro vypracování

Fenomén narůstajícího množství indigenistických hnutí, politických stran a obecně zvýšené politické aktivity v regionu Latinské Ameriky se stal předmětem zájmu mnoha odborníků. Zvýšený zájem se však směřován především na země s početnou populací původního obyvatelstva, jako je např. Bolívie, Ekvádor či Peru. V Chile tvoří původní obyvatelstvo přibližně 9% celkové populace země. To je výrazně méně, než v dalších již zmíněných andských zemích, avšak s počtem okolo jednoho milionu osob to není zanedbatelné číslo. Chilská historie je navíc protkaná násilnými střety s etnikem Mapučů (Araukánců), kteří se již od dob Inků brání jakékoliv formě nadvlády a nikdy skutečně nepřijali vládu moderního chilského státu. Požadavky Mapučů na vlastní autonomii, práva a návrat půdy zpět do vlastních rukou jsou s demokratizací Chile po pádu vojenské diktatury, nárůstem podobných domorodých hnutí v regionu a také důrazem místních i mezinárodních organizací na lidská práva, stále silnější. Formulování zájmů však probíhá především skrze demonstrace, hladovky, blokády silnic či násilné útoky, které často vedou ke střetům s bezpečnostními složkami. Tato práce má dva hlavní cíle a to: analyzovat, zda v komunitě Mapučů dochází k vytváření nějakých politických stran, či hnutí, skrze které by mohlo toto indiánské etnikum artikulovat své zájmy v rámci politického systému Chile. A následně zjistit příčiny, proč se tato komunita uchyluje spíše k radikálním krokům, které mají za cíl poukázat na jejich požadavky a zda jsou příčiny tohoto přístupu spíše historické/kulturní či institucionální. Práce tak vzhledem ke svému zaměření využije především empiricko-analytický přístup.

Seznam doporučené literatury

- Boccara, Guillaume a Seguel, Ingrid. 1999. "Políticas indígenas en Chile de la asimilación al pluralismo." *Revista de Indias*, 59, č. 217, s. 741-774. - Boccara, Guillaume. 2002. "The Mapuche People in Post-Dictatorship Chile." *Etudes rurales*, č. 3, s. 283-303. - Carruthers, David a Rodriguez, Patricia. 2008. "Testing Democracy's Promise: Indigenous Mobilization and the Chilean State." *Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe* č. 85, s. 3-21. - Carruthers, David a Rodriguez, Patricia. 2009. "Mapuche Protest, Environmental Conflict and Social Movement Linkage in Chile." *Third World Quarterly* 30, č. 4, s. 743-760. - Carruthers, David. 2010. "Indigenous Struggles, Environmental Justice, and Community Capabilities." *Global Environmental Politics*, 10, č. 4, s. 12-35. - Carter, Daniel. 2010. "Chile's Other History: Allende, Pinochet, and Redemocratisation in Mapuche Perspective." *Studies in Ethnicity and Nationalism* 10, č. 1, s. 5975. - Chalupa, Jiří. 2012. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. - Jouannet Valderrama, Andrés. 2011. "Participación política indígena en Chile: El caso Mapuche." Dostupné na: <http://repositoriodigital.uct.cl/handle/123456789/972> - Klein, Fernando. 2008. "Los movimientos de resistencia indígena. El caso mapuche." *Gazeta de Antropología* 24, č. 1, Dostupné na: http://www.ugr.es/pwllac/G24_04Fernando_Klein.html. - Langer, D. Erick a Munoz Elena. 2003. *Contemporary Indigenous Movements in Latin America*. Lanham Maryland: Rowman & Littlefield Publishers. - Parra, Lorena a Vergara, Fabián. 2005. "Historia y conflicto Mapuche." Dostupné na: http://www.archivochile.com/Pueblos_originarios/hist_doc_gen/POdocgen0008.pdf - Richards, Patricia. 2005. "The Politics of Gender, Human Rights, and Being Indigenous in Chile." *Gender & Society* 19, č. 2, s. 199-220. - Richards, Patricia. 2007. "Negotiating Neoliberal Multiculturalism: Mapuche Workers in the Chilean State." *Social Forces* 85, č. 3. - Roedl, Bohumír. 2007. *Araukánské války 1546-1881 : španělské Flandry v Chile*. Praha: Scriptorium. - Starn,

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 30. 6. 2017

.....
Zdeněk Vomáčka

Poděkování:

Rád bych poděkoval Mgr. et Mgr. Pavlíně Springerové, Ph.D. za její rady, čas a vstřícnost při vedení mé diplomové práce.

Anotace práce:

Vomáčka, Zdeněk. *Formování indigenních politických stran v Chile*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2017, 77 s. Diplomová práce.

Fenomén narůstajícího množství indigenních hnutí, politických stran a obecně zvýšené politické aktivity v regionu Latinské Ameriky se stal předmětem zájmu mnoha odborníků. Zvýšený zájem se však směřován především na země s početnou populací původního obyvatelstva, jako je např. Bolívie, Ekvádor či Peru. V Chile tvoří původní obyvatelstvo přibližně 11 % celkové populace země. To je výrazně méně, než v dalších již zmíněných andských zemích, avšak s počtem okolo jednoho milionu osob to není zanedbatelné číslo. Chilská historie je navíc protkaná násilnými střety s etnikem Mapučů (dříve nazývaných Araukánci), kteří se již od dob Inků brání jakékoliv formě nadvlády a nikdy skutečně nepřijali vládu moderního chilského státu. Požadavky Mapučů na vlastní autonomii, práva a návrat půdy zpět do vlastních rukou jsou s demokratizací Chile po pádu vojenské diktatury, nárůstem podobných domorodých hnutí v regionu a také důrazem místních i mezinárodních organizací na lidská práva, stále silnější.

Formulování těchto požadavků však probíhá především skrze demonstrace, hladovky, blokády silnic či násilné útoky, které často vedou ke střetům s bezpečnostními složkami. Po dlouhá léta však v Chile chyběla indigenní strana, která by zájmy domorodých obyvatel v zemi reprezentovala. Oficiálně byla první taková politická strana, strana Wallmapuwen, zaregistrována až v roce 2016. Současná relevantní literatura identifikuje několik faktorů, které motivují domorodé obyvatelstvo k formování svých vlastních politických stran, avšak případové studie se věnují nejčastěji zemím jako je Bolívie, Peru či Ekvádor, zatímco Chile zůstává na okraji odborného zájmu. Tato práce si bere za cíl určit, které faktory v Chile vysvětlují dlouhodobou absenci indigenní strany a co naopak vedlo k založení Wallmapuwen? A zda je v Chile tato strana skutečně ojedinělým případem? Práce tak vzhledem ke svému zaměření využije především empiricko-analytický přístup.

Klíčová slova: Chile, Mapučové, indigenismus, politická strana, sociální hnutí

Annotation:

Vomáčka, Zdeněk. *Indigenous Party Formation in Chile*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2014, 77 pp. Diploma Thesis.

Phenomenon of rising number of indigenous movements, political parties and increase in political activity in region of Latin America have become a subject of interest for a lot of political scientists. But this interest is mostly oriented around countries with a large native population, like Bolivia, Ecuador or Peru. In Chile native population constitute approximately 11 % of the whole population. That is significantly less than in other Andean countries, but with more than a million people it isn't an insignificant number. In addition Chilean history is full of violent clashes with native Mapuche (formerly called Araucanos), who since the time of Incas are resisting any form of foreign rule and never truly accepted the rule of modern Chilean state. Since transition to democracy Mapuche demands for greater autonomy, indigenous rights and restitution of their former lands are only getting stronger.

But formulation of these demands is mostly through demonstrations, hunger strikes, road blockades and violent attacks, which often led to clashes with Chilean law-enforcement forces. For a many years indigenous party, which could represent native demands, was notably absent in Chile. First such party called Wallmapuwen was officially registered in 2016. Current relevant literature identifies several factors, which motivate native population to form their own political parties, but these case studies are dealing with countries like Bolivia, Peru or Ecuador, while Chile is on the edge of political interest. Main goals of this thesis are: Which factors can explain a long absence of indigenous party in Chile and what was the main motivation behind establishing Wallmapuwen party? And is this political party an isolated case in Chile? This work will primarily use empirical-analytic approach.

Keywords: Chile, Mapuche, indigenism, political party, social movement

Obsah

Úvod	9
1 Teorie.....	17
1.1 Definice politické strany, etnické politické strany a jejich problematika...17	
1.2 Indigenismus	19
1.3 Vznik indigenních politických stran.....	21
1.3.1 Výzkum indigenních politických stran	21
1.3.2 Teorie vzniku indigenních etnických stran	23
2 Historický kontext.....	29
2.1 Úvod a etnické složení Chile.....	29
2.2 Conquista a Araukánské války	31
2.3 Mapučové a nezávislé Chile	32
3 Administrativa prezidenta Aylwina (1990-1994).....	35
3.1 Institucionální reformy	35
3.2 Domorodé hnutí po přechodu k demokracii.....	40
4 Administrativa prezidenta Freie (1994-2000)	42
4.1 Omezování domorodého obyvatelstva v politických institucích Chile.....	42
4.2 Radikalizace a štěpení domorodého hnutí	45
5 Administrativa prezidenta Lagose (2000-2006)	48
5.1 Neúspěšná politika nových začátků a počátky státní represe	48
5.2 Alternativa k sociálním protestům?	50

6	Administrativa prezidentky Bachelet (2006-2010)	54
6.1	Rozporuplný institucionální pokrok.....	54
6.2	Nové politické strategie domorodých hnutí	56
7	Administrativa prezidenta Piñery (2010-2014)	59
7.1	Udržení statutu quo	59
7.2	Studenti jako hnací síla mobilizace.....	61
8	Administrativa prezidentky Bachelet (2014-201?)	63
8.1	Reforma volebního systému Chile a legalizace první indigenní strany v Chile	63
	Závěr	65
	Literatura a prameny	71
	Literatura	71
	Prameny	76

Úvod

Chile je jihoamerickou prezidentskou republikou a zemí jednoznačně patřící mezi nejvyspělejší státy celého amerického kontinentu. Především ekonomicky se Chile, zejména v kontrastu s řadou dalších latinskoamerických států, výrazně daří. I v žebříčku *Fragile States Index*¹, hodnotící země dle sociální, ekonomické a vojensko-politické situace, se tato jihoamerická republika pravidelně umísťuje na předních příčkách. Chile je tak často prezentováno jako ukázkový případ demokratické tranzice, socioekonomického rozvoje a fiskálního růstu. Nicméně největší domorodé etnikum Mapučů, tvořící přibližně 9 % populace, je dlouhodobě chilským státem a jeho politikami marginalizováno. Pod papírově vyspělou demokracií a silnými ekonomickými ukazateli se tak skrývá nehezka realita, ve které v posledních letech spor mezi Mapuči a Chilskou republikou opět výrazně nabývá na síle.

Samotný konflikt je minimálně mimo region Jižní Ameriky poměrně neznámým tématem. A to zejména z toho důvodu, že se nejedná o vojenský či výrazně násilný konflikt, přestože již v několika případech můžeme střety chilské policie s místními domorodci považovat za násilné a krvavé. Pro Chile v současné době představuje problematika Mapučů jeden z hlavních politických problémů, spolu s např. dlouhodobou reformou ústavy či školství který hýbe tamějším veřejným míněním a na který upozorňují mnohé mezinárodní organizace včetně OSN a řada neziskových a lidskoprávních skupin. Současný konflikt je především snahou domorodých komunit dosáhnout větší autonomie, oficiálního uznání domorodých práv a navrácení mapučských území a pozemků. Zároveň je konflikt jakýmsi odrazem celosvětového problému s mnohými původními obyvateli, kteří jsou následkem dekad kolonialismu a zároveň i současné globalizace sužováni sociálními a ekonomickými problémy. V některých extrémních případech jsou pak četná etnika na pokraji úplného vymizení a s nimi i jejich unikátní jazyk, kultura či zvyky.

¹ *Fragile States Index* (dříve nazývaný *Failed States Index*) je každoroční zpráva vydávaná organizací *The Fund for Peace* a magazínem *Foreign Policy*, ve které jsou řazeny státy dle jejich současné situace o d těch nejméně úspěšných až po ty úspěšné. Státy jsou hodnoceny na základě dvanácti faktorů, pokrývajících sociální, ekonomickou a vojensko-politickou situaci. Lépe než Chile se z latinskoamerických zemí umístila v roce 2016 pouze Uruguay (*The Fund for Peace* 2016)

Během 80. a 90. let došlo v politických systémech latinskoamerického regionu k výrazným změnám. Autoritářské a vojenské vlády² po dominanci v 60. a 70. letech postupně padly a jejich demokratičtí nástupci během raných ústavních změn zavedli řadu reforem³ vstřícných vůči indigennímu obyvatelstvu. To se tak po staletích útlaku stalo důležitou politickou hybnou silou nesoucí s sebou vznik řady nových organizací, sociálních hnutí a neposlední řadě i politických stran, v některých případech úspěšných zpočátku na lokální a později i na celonárodní úrovni. V mnohých státech, zpravidla v těch se silným zastoupením indigenního obyvatelstva jako jsou např. Bolívie a Ekvádor, jsou dnes tato etnika klíčovým faktorem, který utváří politickou realitu. Volby v Bolívii v roce 2005, kdy byl do čela země zvolen první domorodý prezident Evo Morales, původem Aymara⁴, byly jasnou ukázkou síly, které domorodé hnutí během posledních dekád v Latinské Americe nabylo.

Chilské domorodé obyvatelstvo se nemůže procentuálně rovnat tomu v Bolívii, avšak ani tak se nejedná o zanedbatelné číslo. To podle posledních údajů z censu roku 2012 tvoří 11 % obyvatelstva, což je přibližně 1,7 milionu lidí, z nichž naprostá většina pochází právě z etnika Mapučů. Chile je tak v rámci celého regionu Latinské Ameriky na šestém místě v celkovém počtu domorodých obyvatel, ačkoliv pořadí se mohou různit díky odlišným přístupům k otázkám etnicity. Před ním se nachází pouze Mexiko, Bolívie, Peru, Guatemala a Ekvádor. To však neznamená, že by v Chile občané domorodého původu měli výraznější vliv na vytváření domácí politiky. Např. v reportu *Beyond Numbers: The Participation of Indigenous Peoples in Parliament* z roku 2014 od Inter-Parliamentary Union, který se zaměřuje na participaci domorodých etnik v legislativních orgánech zemí po celém světě, můžeme vidět, že v chilském parlamentu se nenachází žádní zástupci původních obyvatel. Svoje delegáty, např. díky speciálním volebním obvodom, tak mají domorodci i v zemích, kde tvoří výrazně menší podíl obyvatelstva, jako je

² Období autoritářské vojenské vlády si během tohoto období zažila celá řada latinskoamerických zemí. Např. Argentina (1976-1983), Bolívie (1970-1979 a 1980-1982), Brazílie (1965-1985), Chile (1973-1990), Ekvádor (1972-1979), Paraguay (1954-1989), Peru (1968-1980), Uruguay (1973-1985) (Klíma 2015).

³ Panama (1971), Nikaragua (1986), Brazílie (1988), Kolumbie (1991), Mexiko (1992 a 2001), Guatemala (1985), Paraguay (1992), Peru (1993), Argentina (1994), Bolívie (1994), Ekvádor (1994 a 1998) a Venezuela (1999) reformovaly v těchto letech svoje ústavy, aby poskytly domorodým obyvatelům nějaký druh oficiálního uznání (Aylwin 2008: 13).

⁴ Aymara je domorodé etnikum žijící v oblasti And a Altiplana Jižní Ameriky, dnes obývající oblasti Bolívie, Peru a Chile. Nejvíce jich žije právě v Bolívii, kde tvoří přibližně 42 % obyvatelstva.

Kolumbie nebo Venezuela. Chile tak v tomto směru jednoznačně zaostává. To je poměrně překvapivé, vzhledem k tomu, jak palčivý problém konflikt s Mapučí pro Chile představuje. Právě jednou z příčin by tak mohla být i dlouhodobá absence politické strany, která by zájmy domorodců v této zemi reprezentovala.

Původně se měly cíle této práce zaměřovat především na důvody, proč se komunita Mapučů, ve snahách dosáhnout svých požadavků, často uchyluje k tak radikálním krokům, jako jsou demonstrace, blokády a žhářské útoky a nedochází, možná však jen na první pohled, mezi oběma stranami k politickému dialogu. Takové téma by se však nebylo vhodné pro případovou studii a více by se hodilo na komparaci s jiným latinskoamerickým státem. Navíc se v roce 2016 objevil impuls přiblížit cíl práce k tématu indigenních politických stran – byla oficiálně zaregistrována první politická strana Mapučů nazvaná *Wallmapuwen* (v překladu „spoluobčané země Mapučů“). *Wallmapuwen* sama sebe definuje jako levicovou, demokratickou, progresivní, pluralistickou, sekulární a nacionalistickou politickou stranu a za své hlavní cíle si určila dosažení sebeurčení a určité autonomie Mapučů. Tato strana však vstupuje do politického boje o pomalu dvě dekády později než některé podobné indigenní strany v okolních státech. Např. bolivijské MAS (*Movimiento al Socialismo*) bylo založeno Evem Moralesem už v roce 1995 a v současné době se jedná o nejsilnější stranu v zemi, ačkoliv se odborná veřejnost shoduje, že MAS je etno-populistickou stranou a tudíž pouze přebírá některé prvky současného indigenismu. Typičtějším zástupcem, avšak výrazně slabším než MAS, je v Bolívii spíše *Movimiento Indígena Pachakuti* v čele s Felipem Quispem vzniklé roku 2000. Z dalších zástupců můžeme jmenovat např. *Pachakutik* (*Movimiento de Unidad Plurinacional Pachakutik – Nuevo País*) v Ekvádoru založené roku 1996, kolumbijská *Alianza Social Indígena* vzniklá v roce 1991 nebo radikální mexičtí Zapatisté (*Ejército Zapatista de Liberación Nacional*) aktivní od roku 1994. Zástupce indigenních stran také můžeme nalézt v Nikaragui – YATAMA (*Yapti Tasba Masraka Nanih Aslatakanka*) působící od roku 1990 a Venezuele – PUAMA (*Pueblos Unidos Multiétnicos del Amazonas*) založená v roce 1997 (Madrid 2005: 161-165). Problémy s vytvořením úspěšné indigenistické strany jsou pak třeba v Guatemale, jejíž stranický systém však dlouhodobě trpí obrovskou mírou nestability a prakticky veškeré politické strany vznikají a zanikají

s dalšími volbami, přesto zde od roku 2007 funguje strana *Winaq*⁵. Podobný scénář se pak odehrává i v Peru. Chile však takovými problémy netrpí a jeho politický a stranický systém patří mezi nejstabilnější v regionu.

Cílem této práce tak bude hledat příčiny vzniku této strany a odpovědět tedy na tři základní výzkumné otázky:

- Strana *Wallmapuwen* byla založena v roce 2005, přestože moderní sociální hnutí Mapučů byly politicky aktivní již od 80. let a zejména pak po přechodu k demokracii na přelomu 80. a 90. let. Které faktory v Chile vysvětlují dlouhodobou absenci indigenní strany a co naopak vedlo k založení *Wallmapuwen*? Může hrát v tomto ohledu roli i represe státu vůči tomuto etniku, která je v současné relevantní literatuře přehlížena?
- Jaké překážky bránily oficiální registraci strany až do roku 2016?
- Objevily se v Chile i některé další pokusy o vznik indigenních stran (ať už zastupující Mapuče, některá další etnika či veškeré domorodé obyvatelstvo), nebo je *Wallmapuwen* skutečně ojedinělým případem?

Tyto cíle byly vybrány zejména ze dvou důvodů. Tím prvním je malý zájem české odborné veřejnosti o region Latinské Ameriky a Chile a především nulové povědomí a zájem o konflikt s Mapučí. Druhým důvodem je fakt, že ačkoliv bylo v posledních letech o trendu indigenismu a různých případových studiích indigenních stran napsáno mnoho, Chile v tomto směru zůstávalo na okraji odborného zájmu.

Vzhledem k obecným znalostem o Chile se dá předpokládat, že hlavním problémem pro vznik takové domorodé strany může být institucionální nastavení chilského politického systému. Ten zdědil některé ne zcela demokratické prvky po autoritářském období ze 70. a 80. let, jako je např. volební systém. S použitím teorie vzniku indigenních politických stran Donny Lee Van Cott tak budou analyzovány institucionální, stranické a faktory sociálních hnutí, které mohly přispět ke vzniku zmiňované strany *Wallmapuwen*. Institucionální faktory jsou důležité zejména z toho důvodu, že více otevřený systém dává větší šanci pro samotný vznik nových politických stran a taky může výrazně ovlivňovat jejich

⁵ Za stranou *Winaq* stojí politická aktivistka a nositelka Nobelovy ceny míru za rok 1992 Rigoberta Menchú.

zisky ve volbách. Stranické faktory jsou pak podstatné z toho důvodu, že mnohé úspěšné indigenní strany využily oslabení tradičních levicových stran a následně získaly jejich původní voliče. Faktory týkající se sociálních hnutí pak jsou klíčové zejména z toho důvodu, že za naprostou většinou indigenních politických stran stálo původně nějaké sociální hnutí. Takové hnutí pak sloužilo jako členská a podporovatelská základna pro budoucí politickou stranou. Tyto tři skupiny faktorů budou sledovány v rámci jednotlivých prezidentských období od přechodu k demokracii roku 1990 až do současnosti. Okrajově se bude práce věnovat i historii Mapučů, jejich vztahům vůči chilskému státu a současnému konfliktu.

V práci bude využita metoda případové studie. Případová studie je kvalitativní výzkumnou metodou využívanou zejména v politologii, sociologii či psychologii. Metoda případové studie se zpravidla zaměřuje na výzkum jedné osoby či nějaké jednotky, což může být určitá komunita, sociální skupina, organizace či třeba stát. Případová studie může zároveň zkoumat různé události či vztahy mezi danými proměnnými. Právě z těchto důvodů byla využita tato metoda, neboť je výzkum zaměřen především na jednu nově vznikající politickou stranu. Práce vzhledem ke svému zaměření využije především empiricko-analytický přístup, pro který je důležitá nestrannost, odborná kritika a přesné uvádění faktů, tak aby je bylo možné kdykoliv ověřit.

Práce je členěna do tří základních částí, z nichž první je část teoretická. Ta se zabývá především vymezením definic základních pojmů, které se k samotné práci vážou. Jde zejména o obecnou definici politické strany a následně užší definici pro etnickou/indigenní politickou stranu. Bude zároveň brán zřetel i na problematiku definování politických stran v latinskoamerickém prostoru, neboť ten se od „tradičního“ západoevropského výrazně liší. Nutné je také představit koncept indigenismu, jako kulturního, sociálního a především politického hnutí v Latinské Americe. Následně budou již představeny teoretické koncepty týkající se vzniku indigenních politických stran. Logicky taková teorie neexistuje pouze jedna, proto budou reflektovány přístupy teoretiků jako je Deborah J. Yashar, Jóhanna Kristín Birnir nebo Salvador Martí i Puig. Podrobněji se bude teoretická část zabývat teoretickým přístupem Donny Lee Van Cott, který bude představovat základní teoretický rámec této práce.

Druhá část bude stručným úvodem do historie Mapučů a je rozdělena do čtyř podkapitol. První bude úvodem a seznámením s danou etnickou skupinou a etnickým složením současného Chile. Druhá podkapitola se krátce podívá na předkoloniální období Mapučů a následná třetí podkapitola se pak bude věnovat koloniálnímu období, tedy příchodu Španělů do oblasti dnešního Chile a následný celá století trvající odpor Mapučů vůči cizí nadvládě, který vešel do dějin jako Araukánské války. Poslední podkapitola historické části se pak již bude snažit stručně popsat vztahy Mapučů s nezávislou republikou Chile a jejich násilnému přidružení během 19. století. Nastíněna bude i jejich moderní historie 20. století až k chilskému přechodu k demokracii v roce 1990. Léta následující pak už budou součástí poslední analytické části práce.

Tato analytická část se již bude podrobněji věnovat zmiňovaným cílům a analyzovat, jak se v Chile měnily podmínky pro vznik indigenní politické strany. Proto bude rozdělena dle jednotlivých prezidentských období od roku 1990 až do současnosti. Tedy administrativy prezidentů Patricia Aylwina (1990-1994), Eduarda Freie (1994-2000), Ricarda Lagose (2000-2006), Michelle Bachelet (2006-2010), Sebastián Piñery (2010-2014) a znovu Michelle Bachelet (2014-2018). Jednotliví prezidenti byli představiteli různých politických stran, např. křesťanské demokracie, socialistů, či liberálně konzervativní pravice a prosazovali během svých let v úřadě rozdílné politiky a to i vůči domorodému obyvatelstvu. V daných obdobích budou sledována klíčová kritéria, jako jsou institucionální změny, které např. zahrnují typ volebního systému, různé kvóty a vyhrazená křesla pro etnické minority, omezení přístupu k volbám pro politické strany apod. V Chile byly a stále jsou institucionální změny prioritou pro vládní strany, neboť především levice se snažila prosadit takové ústavní reformy, které by zcela odstranily pozůstatky po bývalém autoritářském režimu a posunuly zemi blíže západním liberálním demokraciím. Druhým kritériem jsou změny stranického systému, kam můžeme zařadit třeba úpadek podpory dominantních stran, či fragmentaci stranického systému. Zde bude zajímavé sledovat, jak a zda vůbec stranický systém ovlivnil motivaci ke vzniku indigenní politické strany, neboť v této oblasti nedošlo v Chile během posledních 25 let k příliš velkým změnám a chilský stranický systém tak patří k nejstrnulejším a zároveň i nejstabilnějším v Latinské Americe. Třetím kritériem je pak faktor existence sociálního hnutí, které

zahrnuje např. sílu organizační struktury daného hnutí, jeho stáří, či přístup k ústavní reformě. Sledována tak bude existence relevantních sociálních hnutí a jejich činnost za posledních dvě dekády.

Primárními zdroji pro tu práci je především anglicky a španělsky psaná literatura. Různých publikací a odborných článků týkající se tematiky indigenního obyvatelstva vyšlo v posledních dekadách skutečně mnoho. Někteří autoři, jako je např. Raúl L. Madrid, se zabývali možnými dopady indigenních politických stran a hnutí na demokracii. Jiní se naopak zaměřovali na dopady indigenních stran na volatilitu a fragmentaci stranických systémů, jejich volební úspěšnost a samozřejmě na vysvětlení samotného vzniku a formování takových politických stran, čemuž se věnovala primárně právě Donna Lee Van Cott. Debata se také vede o politických stranách, které pouze převzaly některé prvky indigenismu. Výsledkem této diskuze tak jsou některé nové kategorie jako indianistické nebo etno-populistické politické strany. Rozšiřovat povědomí o tématicce domorodých obyvatel pomáhá dnes i celá řada výzkumných institutů. Použité literatury je celá řada, proto zde budou uvedena pouze některá základní díla. Analytická část této práce bude především vycházet z teoretických přístupů publikovaných v dílech již zmiňovaných autorek Donny Lee Van Cott a Deborah J. Yashar, tedy *From Movements to Parties in Latin America: The Evolution of Ethnic Politics* a *Contesting Citizenship in Latin America: The Rise of Indigenous Movements and the Postliberal Challenge*. Ze zdrojů zabývajících se přímo etnikem Mapučů, jejich historií a kulturou, můžeme zmínit např. knihu *La frontera. Crónica de la Araucanía rebelde*, jejímiž autory jsou Ana Rodríguez Silva a Pablo Vergara Espinoza, případně *The Mapuche in Modern Chile: A Cultural History* od Joanny Crow. Klíčové jsou také publikace *Social Movements in Chile: Organization, Trajectories, and Political Consequences* v aktuální verzi z roku 2017 od Sofie Donoso a Marisy von Bülow a *Race and the Chilean Miracle: Neoliberalism, Democracy, and Indigenous Rights* od autorky Patricie Richards. Čerpáno bude také z řady místních chilských médií, která podávají aktuální zprávy o současném dění v Chile. Dále z oficiálních dokumentů chilské vlády, kde můžeme nalézt celou řadu informací od oficiálních znění zákonů po censy v jednotlivých letech, či webových stránek politických stran a různých hnutí. Vzhledem k tomu jak populárním tématem se vzednutí indigenních politických stran a hnutí v posledních letech stalo, mohou jako odrazový můstek a

určitá inspirace sloužit i různé odborné články a případové studie zabývající se podobnými tématy v jiných zemích regionu, jako je Bolívie, Guatemala či Ekvádor.

Co se česky psané použité literatury týče, odborné texty zaměřené na Latinskou Ameriku a především Chile nejsou příliš časté. Zcela jistě však dochází v tomto směru ke zlepšením a zájem o tento region se pomalu ale jistě zvyšuje, neboť se Latinská Amerika již po několik dekád stále více otevírá světu a stává se potenciálním politickým a ekonomickým partnerem i pro tak vzdálené země jako je Česká republika. Poměrně široký je výběr česky psaných knih zaměřujících se na historii regionu např. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile* z roku 2012 od Jiřího Chalupy, *Chile* z edice *Stručná historie států* z roku 2006 od stejného autora, nebo poměrně aktuální publikace *Dějiny Latinské Ameriky: vývoj oblasti, regionů a států* od Jana Klímy vydaná roku 2015. Překvapivým pomocníkem byla i kniha detailně mapující Araukánské války a tady výraznou část dějin Mapučů - *Araukánské války 1546-1881: španělské Flandry v Chile* napsanou Bohumírem Roedlem. Na samotnou problematiku indigenismu a témat s ním spojených se vyskytují odborné články v českém jazyce spíše výjimečně. Podobně na tom jsou i diplomové a dizertační práce. Východiska pro teorie politických stran pak můžeme nalézt v knize *Teorie politických stran* v aktuální verzi z roku 2009, v tomto směru úžeji zaměřená publikace na konkrétní region Latinské Ameriky je pak publikace *Teoretické a metodologické problémy výzkumu politických stran Afriky, Asie, Latinské Ameriky a Oceánie* vydaná roku 2011.

1 Teorie

1.1 Definice politické strany, etnické politické strany a jejich problematika

Ačkoliv je politická strana obecně považována za zcela jasný a samozřejmý pojem i pro naprostého laika, vytvoření obecně uplatnitelné definice představuje pro současnou politickou vědu stále nemalý problém. Formulace takové definice je totiž komplikována jak rozličnými formami přístupů v chápání stranictví a politických stran, tak skutečností že se samotné strany napříč časem výrazně proměňovaly. Současné politické strany tak jsou velmi vzdálené třeba těm prvním z 18. století. Tento stav je pro samotnou politologii poměrně nepříjemný, neboť jsou politické strany pro tuto vědu zcela klíčovým pojmem, na kterém stojí celá řada odborných výzkumů a vlastně i politická věda samotná. Politické strany jsou zároveň hlavním článkem mezi moderním státem a společností a tudíž nedílnou součástí současné politiky. Typickým zástupcem teoretiků klasické definice je třeba Max Weber, který svoji definici představil již v roce 1919. Na něho navazovala celá řada dalších badatelů, avšak žádná z definic nebyla nikdy zcela obecně přijata (Fiala a Strmiska 2009: 14–23).

Snah o vytvoření obecné definice bylo skutečně mnoho a pravděpodobně neúspěšnější cestou se vydal Giovanni Sartori. Výsledkem jeho kritiky předchozích pokusů o vytvoření obecné definice je tzv. minimální definice, která vypouští všechny atributy, které nejsou stěžejní pro definování politické strany. Sartori tak politickou stranu definuje jako politickou skupinu, která se účastní voleb a která je jejich prostřednictvím schopna umístit svoje kandidáty do veřejných úřadů. Tato definice také zároveň umožňuje odlišit politické strany a zájmové skupiny, které spolu v mnohých předešlých pokusech splývaly. Tedy že zájmové skupiny neusilují o realizaci svých cílů skrze volby. Výhodou Sartoriho formulace je i to, že je možné ji použít ve všech časových a geografických kontextech (Sartori 2005: 52-57).

Kromě problematiky obecných definic existuje i problematika definic politických stran v jednotlivých specifických regionech. Latinskoamerické strany vznikaly zcela odlišně od těch evropských a tak se často nevejdou do teoretických konceptů primárně vytvářených právě dle západoevropských politických stran. Na

stranictví Latinské Ameriky se podepsala léta caudillismu⁶, úzké vazby vlád na místní oligarchii, silný klientelismus a důležitá politická role armády. První snahy o vznik a institucionalizaci moderních politických stran byly během 60. a 70. let v mnohých státech přerušeny nedemokratickými vládami vojenských junt. Ty postavily mnohé z nich do ilegality⁷ a řada politiků z těchto perzekuovaných stran byla nucena uprchnout do exilu. Vojenské vlády se však s nadcházejícími roky snažily o alespoň částečnou institucionalizaci své vlády a to, mimo jiné, i skrze vytvoření loajálních politických stran⁸, které mnohdy přežily až do demokratického období. Změny tak přinesla až 80. léta, kdy došlo k postupnému pádu všech autoritářských režimů a vzdušným politickým stranictvím. A to až už vznikem nových stran, či obnovou těch, které byly dříve prohlášeny za ilegální. Ovšem již během 90. let celý region zasahují hluboké hospodářské krize, které vyvolaly silné politické otřesy. V některých zemích tak došlo k úpadku tradičních politických stran, v jiných postupně k naprostému kolapsu celých stranických systémů. Zároveň tato situace otevřela cestu novým subjektům, ať už to byly různé protestní a antisystémové subjekty, nebo právě indigenní strany reprezentující různorodé etnické skupiny regionu. Latinskoamerické strany tak vzhledem k tomuto historickému vývoji často trpí hned několika neduhy. Prvním problémem je především institucionalizace⁹ těchto stran, což je proces, díky kterému organizace nabývají stability a hodnoty. Latinskoamerické strany jsou však často postavené na vedení jedné osoby, neschopné předávat leadership z jedné generace na druhou a tudíž je obtížné je považovat za skutečně institucionalizované. Často se také ukazuje, že klasifikovat politické strany v Latinské Americe na pravo-levé

⁶ Caudillismus je označení pro politický systém typický pro Latinskou Ameriku zejména v období po válkách za nezávislost. Jednalo se o diktátorské nedemokratické režimy založené na autoritě a popřípadě charismatu jedné osobnosti neboli caudilla, opírajícího se o moc tehdejší oligarchie.

⁷ V případě Chile se jednalo např. o Socialistickou stranu (*Partido Socialista de Chile*), jejíž kořeny sahají až do roku 1933. Vzhledem k tomu, že z jejích řad pocházel tehdejší prezident Salvador Allende, byla tato strana za vlády generála Pinocheta nepřítelem číslo jedna.

⁸ Chilským zástupcem takové strany je pravicová a konzervativní UDI (*Unión Demócrata Independiente*), která vznikla v roce 1983 a podporovala Pinocheta během jeho vlády i jeho setrvávání na pozici prezidenta v plebiscitu roku 1988.

⁹ Institucionalizace závisí na třech kritériích. Prvním z nich je adaptabilita, která úzce souvisí s délkou existence strany a předpokládá, že čím déle strana funguje, tím lépe je schopná překonávat různorodé překážky, tudíž se adaptovat. Zároveň je u tohoto prvního kritéria důležitá i schopnost strany předat leadership z generace na generaci. Druhým kritériem je pak komplexnost organizace. Čím komplexnější strana tím má více funkcí a disponuje komplexní organizační strukturou. To je v Latinské Americe často problém, neboť mnohé strany jsou značně personalizované a nemají tak rozvinutou organizační strukturu. Předposledním kritériem je pak autonomie stran, která označuje jak moc je politická strana závislá na různých sociálních skupinách. Poslední je pak koherentnost a jednotnost politické strany.

škále není příliš relevantní, neboť u mnohých z nich je ideologie značně nejasná (Springerová 2011: 74-75 a 90).

Pro účely této práce je klíčové definovat etnické politické strany, mezi kterými jsou právě i indigenní subjekty. Podobně jako v případě teorie vzniku indigenních stran podává jednu z obecných definic etnických stran i Donna Lee Van Cott. Ta ji definuje jako organizaci účastníci se voleb, ve kterých se většina jejích leaderů a řadových členů pochází z některé nedominantní etnické skupiny. Zároveň volební program této organizace zahrnuje cíle kulturní a etnické povahy. Van Cott zároveň považuje za etnické strany i subjekty, které sami sebe nenazývají jako politické strany a často používají názvy jako „politická hnutí“. To většinou z důvodu distance od tradičních a často negativně vnímaných politických stran. Avšak i tyto subjekty splňují kritéria uvedená v dané definici a jsou politickými stranami. Samotné indigenní strany pak mají některé specifičtější rysy a atributy, které se vážou k samotné definici indigenismu. Rozdíly mezi nimi a obecnými etnickými stranami jsou také v politických požadavcích domorodých obyvatel a ostatních etnických menšin. Tato specifika však budou popsána v následující podkapitole. (Van Cott 2003: 3-12).

1.2 Indigenismus

Synonymy pro označení „indigenní“ jsou v českém jazyce slova původní či domorodý. Indigenismus jako hnutí se tedy v širším slova smyslu přirozeně týká veškerého domorodého obyvatelstva, které dnes čítá až 370 milionů lidí. Každá z těchto indigenních skupin má svoji specifickou a rozmanitou kulturu a identitu, která je často lokální, kmenová nebo klanová. Indigenní obyvatelstvo odlišují od dalších etnických skupin, kromě jejich původu, také jejich politické cíle. Zatímco etnické minority často požadují po národnostních státech širší participaci a nějakou formu benefitů, domorodí obyvatelé naopak chtějí oficiální uznání vlastní existence, možnost autonomie a samosprávy, kolektivní vlastnictví půdy a větší svobodu v oblasti kultury a zvyků. Povaha těchto cílů je dána následkem počínání národnostních států, které se po staletí snažily původním obyvatelům vnutit své politické instituce, procesy, povinnosti a kulturu, aniž by přihlížely na jejich zcela odlišné vnímání života, vlády a politického rozhodování, což přirozeně vedlo ke konfliktům a vzniku hlubokých kulturních a politických štěpných linií. Existuje tu

určitá podobnost s nacionalistickými hnutími, avšak ta domorodá většinou neformulují nějaké celonárodní pan-etnické požadavky, stejně tak se primárně nesnaží o vytváření vztahů s ostatními mobilizovanými skupinami. To z důvodů obrovské rozmanitosti v kulturní, politické, historické i lingvistické oblasti. Formování nějakých širších hnutí je také obtížné i z toho důvodu, že jsou často mnohé skupiny politicky a ekonomicky organizovány okolo velmi lokálních subjektů, jako jsou rodiny, vesnice nebo regiony (Champagne 2008: 1-8).

Kromě negativního vlivu národních států se na domorodém obyvatelstvu podepsala v posledních letech i ekonomická globalizace. Ta v první řadě urychlila jejich migraci z venkovských oblastí do velkých měst. Podmínky takového života na chudinských předměstích moderních metropolí jsou často velmi špatné, charakterizované vykořisťováním, nízkými mzdami, špatným přístupem ke vzdělání a kvalitnímu bydlení a diskriminací. Dalším problémem je pomalý zánik tradičních kultur, které jsou mnohdy následkem moderních komunikačních technologií nahrazovány jednotnou globální popkulturou. Negativní dopad mají často také různé rozvojové projekty, třeba přehrady, budování plantáží a implementace turismu do oblastí obývaných domorodým obyvatelstvem a to bez jejich předchozí konzultace. Podobně je na tom i expanze průmyslových společností do tradičních teritorií indigenního obyvatelstva. Přirozený odpor ke globalizaci se také stal jedním z důvodů vzednutí moderního indigenismu v posledních dekádách (Aylwin 2008: 17-19).

Globalizace však nebyla prvotním impulsem mobilizace, neboť se domorodé obyvatelstvo stalo viditelným na světové scéně již přibližně od 70. let 20. století. Především dekolonizace po 2. světové válce, ale zejména v 60. letech, výrazně posílila původní obyvatele a „spojila“ je napříč hranicemi národních států, což vedlo v roce 1974 k vytvoření WCIP (*World Council of Indigenous Peoples*). Následně se i OSN a ILO (*International Labour Organization*) výrazně zapojily do podpory snah domorodých komunit. Lobbying v rámci těchto institucí a organizací pak přinesl roku 1982 vytvoření Pracovní skupiny OSN pro otázky původních obyvatel. Vyvrcholením této mezinárodní aktivity pak bylo roku 2007 přijetí

Deklarace práv domorodého obyvatelstva Valným shromážděním OSN¹⁰ (Dirlik 2011: 63-64).

V širším smyslu se tak za indigenismus označuje celosvětové kulturní, sociální a politické hnutí, které se snaží o zlepšení současné situace domorodého obyvatelstva. V užším slova smyslu a často užívané ve španělském překladu „indigenismo“ se pak jedná o domorodé hnutí avšak regionálně zaměřené na oblast Latinské Ameriky. To se v Latinské Americe začalo v počátcích formovat již někdy v 2. polovině 19. století jako reakce na politiky tehdejších poměrně mladých latinskoamerických republik, které se snažily o vnuknutí nové národní identity veškerému obyvatelstvu země, bez rozdílu na jeho původ. Moderní indigenismus se pak jako v ostatních částech světa objevuje v druhé polovině 20. století, s největším rozmachem v 80. letech, kdy se regionem prohnala demokratizační vlna. Ta domorodým obyvatelům v mnoha státech přinesla první pozitivní změny, jako oficiální státní uznání a rozšíření některých práv. Zároveň se termín indigenismus v posledních letech používá jako označení pro politiku/ideologii některých latinskoamerických států, které kladou důraz na vztah mezi moderním státem a domorodými národy. Důležitým subjektem v tomto vztahu jsou především lokální komunity, které sami rozhodují jaké rozvojové nebo vzdělávací programy budou v jejich případě implementovány. Cílem je tak opět celkové zlepšení jejich situace, a náprava vztahů s národním státem, avšak to spolu s určitou formou autonomie (Favre 2007: 120-127).

1.3 Vznik indigenních politických stran

1.3.1 Výzkum indigenních politických stran

Tématice indigenních politických stran a hnutí se věnovala v posledních letech celá řada autorů. Někteří autoři se např. zabývali možnými dopady indigenních politických stran a hnutí na demokracii, jedním z takových je třeba Raúl L. Madrid v jeho publikaci *The Rise of Ethnic Politics in Latin America*. Další výzkumy se dále zaměřovaly na dopady indigenních stran na volatilitu a fragmentaci stranických systémů, jejich volební úspěšnost a samozřejmě na

¹⁰ Proti této rezoluci hlasovaly čtyři státy - Spojené státy (Indiáni), Kanada (Inuité), Austrálie a Nový Zéland (Aboriginci). Ty tvrdí, že některá doporučení z deklarace jsou v rozporu s jejich vlastními zákony.

vysvětlení samotného vzniku a formování takových politických stran (viz další kapitola).

Byl to právě výskyt celé řady politických stran zastupujících domorodé obyvatelstvo v latinskoamerických zemích, který přiměl řadu odborníků k jejich výzkumu a snaze přijít s komplexní teorií, která by osvětlila důvody jejich vzniku. A to zejména i z toho důvodu, že úspěšnost těchto stran se v jednotlivých státech různí. V některých státech se vysokým počtem indigenního obyvatelstva se podařilo vytvořit celonárodně úspěšné strany, mezi takové případy patří třeba Bolívie nebo Ekvádor. V jiných státech jako je třeba Peru a Guatemala se ale indigenní strany s takovým úspěchem nesetkaly, ba měly dokonce problémy se samotným vznikem, a to i přesto, že zde původní etnika představují výraznou část celkové populace. V zemích jako je Venezuela a Kolumbie pak tvoří maximálně 3% obyvatel, přesto jsou tyto státy případem vzniku a úspěchu etnických stran. Tradiční teoretické přístupy týkající se vzniku a úspěšnosti etnických stran jsou pro tyto případy jen stěží nepoužitelné, neboť proporční velikost domorodých populací se z důvodů výše uvedených nedá považovat za determinující faktor. Etnické indigenní strany navíc nejsou ani produktem vlny demokratizace v 80. a 90. letech, která přinesla možnost širší participace obyvatelstva na politice a proběhla prakticky v celém regionu, ovšem úspěšné indigenní strany se objevily jen v několika státech. Není ani možné jejich vznik připisovat kolapsu nebo úpadku stranických systémů, neboť takový scénář se odehrál třeba v Peru, kde však měly etnické strany jen malý úspěch (Van Cott 2005, Yashar 2005, Pallister 2013).

V oblasti indigenních politických stran také převládá odborná debata ohledně označení politických stran, které pouze převzaly některé prvky indigenismu. Výsledkem této debaty tak jsou některé nové definice a označení jako např. „etno-populismus“. Nejtypičtějším příkladem etno-populistické strany je jednoznačně bolivijské MAS (*Movimiento al Socialismo*). Etno-populistické partaje využívají k dosažení volebních úspěchů některé tradiční prvky moderního populismu a současně etnický apel na domorodé obyvatelstvo, ovšem tak aby si neznepráčetily bělošské a mestické obyvatelstvo. Podobně se oddělil i pojem „indianismus“, který je kriticky označován jako směr, který pouze předstírá svoji podřízenost domorodému obyvatelstvu a domněle hájí jeho požadavky. Příkladem indianistické organizace tak může být dle některých autorů např. CONAIE

(*Confederación de Nacionalidades Indígenas del Ecuador*) v Ekvádoru (Madrid 2006: 1 a Favre 2007: 14).

1.3.2 Teorie vzniku indigenních etnických stran

Za jakých podmínek dochází ke vzniku (oficiální registraci strany) indigenních etnických politických stran? A co vede k přežití/úspěchu indigenních politických stran? Kdy sociální hnutí vytváří stranické subjekty? To jsou hlavní otázky, které si kladou akademici zabývající se vznikem domorodých politických stran, jako je např. Donna Lee Van Cott, která přišla s jednou z komplexních teorií vysvětlující tuto problematiku, nebo další autoři jako je Deborah Yashar, Jóhanna Kristín Birnir nebo Salvador Martí i Puig. V současné literatuře tak můžeme identifikovat několik shodných faktorů, které mohou vysvětlit vznik a následné přežití indigenních politických stran. Následná úspěšnost strany je samostatnou kapitolou, neboť závisí na její volební životaschopnosti a pravidelném dosazování kandidátů do veřejných úřadů. Což je v případě strany *Wallmapuwen* zatím velká neznámá, neboť ta se bude, doufejme, oficiálně účastnit svých prvních voleb až v letošním roce 2017. Přesto se však práce pokusí ve svém závěru podívat na možnou budoucnost této politické strany.

Soubor prvních klíčových faktorů se týká především institucionálního nastavení politického systému. Van Cott a další autoři jako je třeba Jóhanna Birnir se shodují, že více otevřený systém totiž dává větší šanci pro vznik nových politických stran a jejich následný úspěch. Naopak zcela opačně působí na potenciální nové stranické subjekty uzavřený a zamrzlý systém, ve kterém jsou pevně zakotveny tradiční politické strany a ve kterém se politická soutěž točí především okolo dlouhodobě existujících socio-ekonomických štěpných linií. Institucionální reformy měli pozitivní dopad na indigenní strany jak v zemích s vysokým počtem obyvatelstva, jako je např. Ekvádor, tak zejména v zemích s jejich výrazně nižším podílem jako je Kolumbie a Venezuela.

- Volební pravidla. Obecně se jedná o podmínky, za kterých má kandidát nebo politická strana nárok účastnit se voleb nebo být zvolen. I toto kritérium je v případě indigenních stran velice důležité, neboť ty se často potýkají s nedostatkem finančních zdrojů a proto na ně jakékoliv potencionální překážky, ať už finanční nebo logistické, mohou

představovat klíčový faktor. Zejména pak politické systémy, které mají nízké požadavky na registraci nových subjektů a absentují v nich třeba postihy za nízké volební výsledky nebo nutnost zisku určitého množství podpisů k registraci, obecně motivují ke vzniku nových politických stran. Např. nové ústavy v Kolumbii a Venezuele umožňují domorodým sociálním hnutím účastnit se voleb, aniž by vůbec musely zakládat politické strany. Negativní dopad může mít i zákaz nezávislých kandidátů ucházet se o mandát, což může bránit počátečnímu pronikání domorodých kandidátů do politiky. To se ukázalo být důležité např. pro úspěch Pachakutiku v Ekvádoru (Van Cott 2005: 27, Birnir 2004: 13-14 a Mijeski a Beck 2011: 39).

- Decentralizace. Van Cott a Martí i Puig tvrdí, že nové strany budou pravděpodobněji úspěšnější ve státech, které jsou decentralizované, protože mají širší možnost se rozvíjet na lokální úrovni. Kde jsou celkové náklady na fungování výrazně nižší než té celonárodní (ať už se jedná třeba o náklady na celkovou politickou kampaň), dále je tam potřeba výrazně menší organizační struktura, stejně tak méně podpisů k registraci ve volbách. Úspěch na lokální úrovni dále může sloužit jako základ pro expanzi do dalších regionů a vyšších úrovní politiky. Samotnou decentralizaci můžeme popsat jako stav, kdy jsou přenášeny pravomoci a odpovědnost z vyšších úrovní politického systému na ty nižší. V případě zcela decentralizovaného uspořádání jsou lokální orgány, na které byly pravomoci přeneseny, úplně nezávislé na ústředních orgánech v centru, svoje úkoly plní zcela samostatně a podléhají jen omezenému dozoru z centra (Van Cott 2005: 25-26 a Martí i Puig 2008: 688-694).
- Vytvoření rezervovaných křesel a kvót pro etnické minority v legislativních orgánech může opět výrazně podpořit zájem marginalizovaných skupin o politickou participaci. Druhou cestou jak posílit větší reprezentaci etnických skupin jsou pak kvóty, které určují, kolik kandidátů etnických menšin musí mít politické strany na svých kandidátkách. Podobně jako tomu bylo v případě kvót pro ženy, které se právě v Latinské Americe setkaly s výrazným úspěchem. Je ovšem

otázkou, zda kvóty pro etnické menšiny nemohou v některých případech naopak odrazovat od formování etnických stran, neboť mnoho zástupců etnických menšin se díky nim objeví na kandidátkách tradičních stran, pro které voliči hlasují raději. Speciální obvody pro domorodé obyvatelstvo s úspěchem fungují např. v Kolumbii a Venezuele (Van Cott 2005: 28-29).

- Důležitou proměnou je i typ volebního systému. Proporční volební systémy na rozdíl od těch většinových umožňují zastoupení více politických subjektů, které pak přesněji kopírují rozložení zájmů společnosti a zároveň poskytují větší reprezentaci různých menšin. Ty jsou většinovými způsoby rozdělování hlasů, které tradičně produkují dvoustranické systémy, často podreprezentovány nebo zcela vyloučeny. Přítomnost proporčního systému tak obecně motivuje ke vzniku stran zastupujících menšinové zájmy. Důležitá jsou i další pravidla rozdělování hlasů jako je přirozená práh, který udává, jaká je skutečná procentní hranice k zisku poslaneckého mandátu. Na to má vliv hned několik faktorů, jako je například metoda přepočtu hlasů či počet rozdělovaných mandátů. Pokud tedy volební systém používá takové metody přepočtu hlasů, které umožňují i malým stranám získat mandát, jedná se o další motivační faktor pro vznik etnických stran. Výrazně populární je v Latinské Americe D'Hondtova metoda přepočtu hlasů, která má sklon favorizovat větší politické strany. Podobně klíčový je i počet rozdělovaných mandátů, neboť malý počet rozdělovaných mandátů v obvodu odrazuje voliče od hlasování pro malé strany (Van Cott 2005: 28-32).

Další skupina důležitých proměnných se váže k existenci husté a jednotné sítě sociálního hnutí, která se ukázala jako nezbytná k formování a následnému úspěchu domorodých politických stran např. v Ekvádoru nebo Bolívii.

- Přístup k procesu ústavní reformy je první proměnnou a jak Van Cott uvádí, v případě všech úspěšných indigenních stran se domorodá sociální hnutí podílela na ústavních reformách a procesu zajištění domorodých práv. To posílilo politickou mobilizaci a vytvořilo jakýsi stav euforie, kdy se lídři sociálních hnutí vidí jako důležití hráči uvnitř

politického systému, který sami napomáhali vytvořit. Taková situace může vést ke snaze sociálních hnutí posunout svoje politické ambice do formální roviny a vytvořit oficiální politické strany (Van Cott 2005: 41-42).

- Pozitivní účinek má i hustota organizační sítě domorodých hnutí, protože potenciálně vznikající politická strana, jejíž zdroje jsou značně omezené, může těžit svou politickou i finanční podporu i z již fungující sítě etablovaného sociálního hnutí. Navíc se tato organizační struktura může stát základem pro její vlastní uspořádání a to včetně jejich lidských zdrojů. Naopak strany, které nevznikly z některého z dominantních sociálních hnutí nebo jeho podporou, jako je např. guatemalský *Winaq* a bolivijské *Movimiento Indígena Pachakuti* vykazují jen malou volební podporu (Van Cott 2005 43-44, Martí i Puig 2008: 696-697 a Pallister 2013: 131-132).
- Důležitá je i organizační dospělost domorodých hnutí a jejich jednotnost. Déle fungující organizace má logicky více zkušeností a zároveň se s ní více identifikuje její základna stoupenců. Dospělejší hnutí také měly více času přitáhnout k sobě další domácí či mezinárodní spojence, profesionalizovat své členy a vytvořit koherentní politický program a cíle. Pokud je však hnutí nejednotné, pak rivalita způsobuje, že dochází k vzniku dalších štěpných linií a domorodá hnutí se nutně musí dělit o potenciální voliče. Rozdíly mohou být jak ideologické, či personální tak i regionální (Van Cott 2005: 43-46, Yashar 2005: 55-60 a Pallister 2013: 121-122).

Mimo sociálních hnutí a institucionálního nastavení je v relevantní literatuře kladen důraz i na stranický systém, jako souboru dalších proměnných, které mají vliv na formování etnických politických stran. Rozložení sil ve stranickém systému je považováno za důležité pro rozhodnutí sociálních hnutí opustit sféru neformální politiky a stát se součástí té formální.

- Slabost nebo úpadek levicových stran. Z proměnných vážících se ke stranickému systému je tato pravděpodobně ta nejdůležitější, neboť jak Van Cott uvádí, mnohé úspěšné indigenní strany využily úpadku levicových stran a uvolnění místa ve stranickém systému a to zejména

na počátku 90. let (případy Bolívie, Ekvádoru a Kolumbie). Voličská základna, tvořená chudým domorodým obyvatelstvem, se tak přesunula od tradičních levicových stran k novým etnickým formacím. Historicky levicové strany zahrnovaly mnohé indigenní požadavky do svých programů, jako byly třeba pozemkové reformy a byly považovány za přirozené spojence domorodého obyvatelstva. Jak se ukazuje populistický politický diskurs kombinující etnickou a anti-neoliberální rétoriku, převzatou po tradičních levicových stranách, se stal rozhodujícím pro úspěch některým formací v Latinské Americe (Van Cott 2005: 35-40 a Madrid 2008).

- Fragmentace a otevřenost stranického systému je další ale poněkud komplikovanou proměnnou, neboť může mít rozličné účinky na formování etnických politických stran. Trvale fragmentovaný stranický systém je přirozeně více otevřený novým subjektům, které pak mají reálnou šanci získat ve volbách mandáty. Na druhou stranu ve vysoce fragmentovaných stranických systémech mohou menší strany čelit konkurenci od dalších podobně drobných subjektů. Fragmentace je zároveň často důsledkem a indikátorem procesu uvolnění vazeb a v případě Latinské Ameriky posledních dvou dekad se jedná o poměrně častý jev (Van Cott: 2005: 34-35 a Martí i Puig 2008: 696-697).
- Příznivé podmínky pro formování indigenních stran mohou nastat i v případě stranického systému se slabými vazbami na voliče (tzv. dealignment). To může být dlouhodobý stav, nebo naopak následek nějaké náhlé politické události, v reakci na níž dochází k úpadku podpory dominantních stran a upuštění voličů od své loajality k tradičním stranám. Čím je uvolnění vazeb silnější, tím více existuje nestranných voličů a tím pádem potenciálních voličů pro nové strany (Dalton 2000: 38-39 a Van Cott 2005: 32-40).

Ačkoliv se tedy literatura v zásadě shoduje na těch třech skupinách faktorů, většina výzkumů se věnovala podobným a tradičním případům jako je Bolívie, Ekvádor, Peru, Kolumbie a Venezuela. Chile zůstává na okraji odborného zájmu, podobně jako např. Guatemala, které se věnoval ve své případové studii i Kevin Pallister. Podobně jako tato práce i on se snažil vysvětlit dlouhodobou absenci

indigenní politické strany v této zemi, kde domorodé obyvatelstvo tvoří přibližně 40% veškeré populace. Ve své případové studii zahrnuje všechny výše zmíněné faktory, avšak zároveň poukazuje na jejich neschopnost vysvětlit situaci v Guatemale. Pallister tak přichází z další proměnnou, která negativně ovlivňuje formování indigenních politických stran a tou je historická i současná politická represe a násilí vůči domorodému obyvatelstvu. Guatemala si prošla dlouhým obdobím občanské války od 60. do 80. let, ve kterém trpělo právě především domorodé obyvatelstvo. V Chile takto bouřlivý vývoj nebyl, avšak historie mezi chilským státem a Mapuči je protkaná násilím a politickou represí, která v určité míře pokračuje dodnes.

- Pallister tak uvádí, že politické násilí či represe může mít negativní dopady na formování indigenních stran a to v tom smyslu, že vytlačila domorodé obyvatelstvo z celonárodní politiky a posílila tím jeho fragmentaci, provincialismus a vznik dalších štěpných linií. Takto nejednotné hnutí pak má výrazné problémy se sjednotit za jednu politickou stranu a vstoupit do národní politiky a naopak preferuje politickou aktivitu na lokální úrovni, často i z přetrvávajícího stigma vůči celonárodní politice a politickým elitám, které v domorodých masách vidí hrozbu (Pallister 2013).

2 Historický kontext

2.1 Úvod a etnické složení Chile

Předtím než se dostaneme k samotnému etniku Mapučů, je třeba se nejdříve seznámit s celkovým etnickým složením Chile. Celková populace čítá, dle posledního censu z roku 2012, 16 634 603 obyvatel¹¹. Veškerá původní etnika pak tvoří přibližně 11,11 % celkové populace. Z toho největší část jsou právě Mapučové (84,11%), následováni etniky Aymara a Quechua na severu u hranic s Bolívií a Peru, či třeba Rapa Nui na Velikonočních ostrovech¹². Chile tak nepatří ke gigantům v počtu původních obyvatel, jako je tomu třeba v sousední Bolívii, přesto není 11% zanedbatelné číslo a domorodá etnika po sobě zanechala výraznější stopu, než třeba v sousední výrazně „evropské“ Argentině či Uruguayi. Odhadovaný počet mesticů se totiž nachází někde mezi jednou třetinou až polovinou celkového obyvatelstva země a Chile je tak etnicky poměrně pestrou zemí (Instituto Nacional de Estadísticas 2012).

Etnikum	Počet osob	%
Celkem	1 714 677	100
Mapuche	1 442 214	84,11
Aymara	107 167	6,25
Diaguíta	43 381	2,53
Quechua	13 032	0,76
Colla	12 860	0,75
Rapa Nui	7 888	0,46
Likan Antai	5 658	0,33
Kawésqar	1 715	0,1
Yagán o Yámana	1 200	0,07
Ostatní	79 389	4,63

Tabulka 1: Domorodé obyvatelstvo Chile - census 2012 (Instituto Nacional de Estadísticas 2012)

¹¹ Současné odhady k roku 2017 jsou pak vyšší, sahající k přibližně 18 milionům obyvatel. Na rok 2017, tedy v době kdy byla tato práce psána, je naplánován další census.

¹² Kromě těchto největších skupin je Chile domovem i řady menších původních etnických skupin, jako jsou např. Atacameño, Kolla, Diaguíta, Yaghan, nebo Kawaskhar.

Mapučové jsou nejpočetnějším etnikem Chile a zároveň patří i mezi nejzajímavější etnika v celém regionu Latinské Ameriky. Samotný název Mapuche z jazyka Mapudungun¹³ se skládá ze dvou slov - *mapu* (země) a *che* (člověk/lidé), tedy lidé země. Po dlouhou dobu však toto etnikum bylo známé jako Arukáni nebo Araukánci, jak je nazývali španělští dobyvatelé. Dnes je však tento název mnohdy považován za hanlivý a používá se tak jejich vlastní původní označení. Mapučové v současné době obývají především oblasti středního a jižního Chile (s největší koncentrací v regionu Araucanía) a ve výrazně menší míře také jihozápadní Argentiny. Velké množství z nich se také stěhuje za vidinou lepšího života do velkých měst, což je viditelné především na chudinských předměstích Santiaga. Název Mapuche je dnes v zásadě používán jako souhrnné označení pro několik menších příbuzných skupiny domorodého obyvatelstva, mezi kterými však dodnes panují určité rozdíly. Etymologicky korektní název pro tyto skupiny je tak spíše *reche* (lidé). Skupinou obývající oblasti na severu okolo řeky Aconcagua byli Pikunche. V prostoru mezi řekou Valdivia a ostrovem Chiloé pak žili Huilliche. Mezi nimi v oblastech mezi řekami Maule a Tolten, se pak nacházeli skuteční Mapuche, neboli obávaní Araukánci. Okraje andských pohoří pak dále obývaly skupiny Pehuenche a Puelche. Společnost samotná byla velmi roztržštěná, tvořená jen několika rodinami (taková skupina se nazývala *lov*). Tyto rodinné klany pak tvořily skupiny zvané *levos* v jejichž čele stáli náčelníci (*toqui*). Širší společenství Mapučové tvořili až v případě výrazného nebezpečí, jako byli Inkové a později Španělé (Chalupa 2012: 19-22, Boccara 2002: 284 a Keller 2000: 1).

Přibližně okolo let 1470 – 1490 zastavili Mapučové teritoriální expanzi Inckého impéria, které si v té době podrobilo rozsáhlé oblasti dnešního Peru, Bolívie, Ekvádoru a částečně i Kolumbie, Argentiny a právě i Chile. Střet s Inky je důležitý zejména z toho důvodu, že poukazuje na historický odpor Mapučů vůči jakékoliv nadvládě zvenčí, stejně tak na jejich neuvěřitelné válečné schopnosti. Pro Mapuče to byl také první kontakt s lidmi s rozvinutou státní strukturou a kontakt mezi těmito dvěma národy nebyl jen čistě vojenský, ale i ekonomický a kulturní (Hutchinson a kol. 2014).

¹³ Mapudungun je původním jazykem Mapučů. Odhaduje se, že jím dnes v Chile mluví okolo 150 000 lidí. Jazyk není oficiálním jazykem ani v Chile ani v Argentině a historicky byl oběma státy potlačován (Sadovsky a kol. 2013).

2.2 Conquista a Araukánské války

Španělští dobyvatelé vstoupili na území Mapučů ze severu z Peru, neboť expanze do oblasti současného Chile byla součástí širší kampaně, která měla primárně dobýt právě peruánská území. Roku 1540 pronikli Španělé pod vedením conquistadora Pedra de Valdivii¹⁴ na území chilského centrálního údolí. Po založení hlavního města Santiaga a vzniku Generálního kapitanátu Chile se prvním guvernérem v roce 1549 stal právě Valdivia. Sám padl roku 1553, kdy se vydal potlačit povstání Mapučů u pevnosti Tucapel¹⁵. Porážka koloniálních vojsk u Tucapelu se velmi rychle rozšířila napříč indiánskými územími a Mapučové brzy zopakovali svoje vojenské úspěchy, když jen o rok později dobyli významnou španělskou osadu Concepción. A to i přesto, že bylo v tu dobu indiánské obyvatelstvo decimováno hladem, způsobeným neúrodou, a nemocemi, které sebou přivezli evropští kolonizátoři (Roedl 2007: 24 – 83).

Po smrti Lautara v roce 1557 byly úspěchy Mapučů ukončeny úspěšnými taženími nového guvernéra, kterým byl García Hurtado de Mendoza. Ten obnovil jak osadu Concepción, tak pevnost Tucapel a posunul hranice kapitanátu ještě dále na jih. Zdánlivě poražení Mapučové se proto přesunuli ze svých zranitelných vesnic do hlubokých lesů a hor. Hurtado byl následně roku 1559 z guvernéřského místa odvolán a s koncem jeho vlády končí i období úspěšné španělské conquisty Chile a expanze. Mapučové v tomto období také výrazně změnili a adaptovali svůj způsob vedení války. Naučili se v boji používat koně, zbroj a shromažďovat velké množství bojovníků, aby technologicky vyspělejší koloniální vojsko v bitvách vyčerpali. Po devastujících taženích Hurtada se pak uchýlili k partyzánskému stylu boje. Změn doznala i organizace společnosti. Mapučové se tak v reakci na permanentní ohrožení ze strany koloniálních vojsk začali sdružovat do širších celků zahrnujících hned několik rodinných klanů – *levos*, což pro ně bylo do té doby neobvyklé (Chalupa 2012: 36-37 a Bengoa 2003: 250-251).

¹⁴ Pedro Gutiérrez de Valdivia (17. dubna 1497 – 25. prosince 1553) byl španělský conquistador a první královský guvernér Chile. Poté, co sloužil se španělskou armádou v Itálii a Flandrách, byl v roce 1534 poslán do Jižní Ameriky. Následně sloužil v Peru a v roce 1540 mu byla svěřena výprava Španělů do Chile. Poté se stal samotným guvernérem Chile.

¹⁵ Na rozdíl od předchozích střetnutí však v čele indiánů stanula dodnes legendární postava chilské historie - Lautaro. Lautaro byl dvacetiletý mladík, který Valdiviovi dříve sloužil jako podkoní a kterého si Mapučové zvolili za svého *toqui* (náčelníka).

Jak již bylo zmíněno, Španělé se na konci 16. století již dále nesnažili o územní rozmach svého území, avšak míru s Mapuči se jim dosáhnout nepodařilo. Města, osady a pevnosti na samotném jihu španělského území byly neustále napadány. Jednotlivé domorodé klany chytře s kolonizátory uzavíraly předstíraná příměří, aby se zotavily a následně opět pustily do boje. Mezníkem se stala bitva u Curalaba, kde byl tehdejší guvernér Óñez de Loyola s celým jeho vojskem 23. prosince přepaden a pobit. Krvavé vítězství u Curalaby spolu se smrtí dalšího guvernéra pak nastartovalo několik po sobě jdoucích generální povstání Mapučů a indiánskou reconquistu země. Španělská města jako Angol, Imperial, Osorno, Santa Cruz de Oñez, Valdivia a Villarrica byla buď zničena, nebo opuštěna. Na jih od řeky Bío-Bío se tak zanedlouho rozkládala svobodná země. V letech 1641 a 1647 pak byla svolána zasedání parlamentů, na kterých se měli shromáždit zástupci Španělů a indiánských náčelníků a vyjednat podmínky pro ukončení války a následné mírové soužití. Zasedání přinesla vytouženou svobodu Mapučům a přiznání jejich nezávislosti. Ti naopak museli souhlasit s uznáním svrchovanosti španělského krále. Roku 1683 pak bylo zrušeno i otroctví indiánů a vojenské srážky se tak na konci 17. století objevovaly jen výjimečně. Pravidelná zasedání parlamentů tak udržela křehký mír až do období nezávislosti Chile¹⁶ (Roedl 2007: 252-320).

2.3 Mapučové a nezávislé Chile

System nezávislosti oblastí obývaných Mapuči, nazývaný též *Pacto colonial* však nevydržel věčně a po vzpamatování se z války o nezávislost se mladá Chilská republika brzy rozhodla dostat indiánská území pod svoji úplnou kontrolu. Již během 40. a 50. let 19. století zažívá oblast Araukánie výraznou „spontánní“ (uvozovky jsou záměrné, neboť chilský stát imigraci do Mapuči osídlených oblastí výrazně podporoval) kolonizaci ze strany zahraničních imigrantů¹⁷. Skrze podvodné zákony přijal chilský stát území Mapučů za vlastní a následně začal takto znárodněné pozemky prodávat a pronajímat. Po umírněné lidské a právní

¹⁶ Tradičně je začátek války o nezávislost datován k 18. září 1810. Za její konec se pak považuje buď rok 1821, kdy byla poražena španělská vojska, nebo rok 1826, kdy se vzdali poslední španělští vojáci držící souostroví Chiloé na jihu země. Nezávislost byla oficiálně vyhlášena 12. února 1818 a formálně uznána Španělskem až roku 1844. Mapučové se do samotných bojů o nezávislost prakticky vůbec nezapojili (Chalupa 2012: 107-108).

¹⁷ Jednalo se především o Španěly, dále pak Němce, Brity, Francouze, Italy a jižní Slovany (zejména Chorvaty a Černochoce).

kolonizaci území se pak nakonec chilská vláda rozhodla k ještě radikálnějšímu kroku a to k úplné „pacifikaci“ Araukánie, tedy vojenské invazi, která měla celou oblast dobýt silou (Boccaro 2002: 286).

Invaze započala roku 1880, hned jak mohly být některé jednotky uvolněny z front na hranicích s Peru a Bolívií, kde mezi lety 1879-1883 probíhala 2. Pacifická válka, a na rozdíl od předchozích pokusů měla rychlý konec. Nová moderní taktika, organizace a výzbroj chilské armády přinesla triumfální vítězství již v roce 1883 a tím byla staletí ozbrojeného odporu Mapučů vůči vnější nadvládě ukončena. Zdrucující porážka se stala milníkem v dějinách Mapučů a výrazně změnila vztahy mezi nimi a Chilskou republikou. Pro samotné Mapuče je Pacifikace Araukánie dodnes symbolem zrady a ponížení ze strany chilského státu a o staletích nezávislosti se stále mluví s výraznou dávkou nostalgie, jako o období svobody, bohatství a hrdosti. Po roce 1883 byla nezávislost Araukánie zcela zrušena a území Mapučů významně zredukováno. Mezi lety 1884 a 1927 pak stát na základě zákona *Ley de Radicación de Indígenas* vytvořeno na 3000 rezervací, které dávaly Mapučům alespoň minimální možnost určité samosprávy. I přesto se centrální vláda po celou dobu snažila plně začlenit původní obyvatelstvo do chilské společnosti. Následky tohoto přístupu můžeme vidět dodnes, kdy se odlišnosti v chilské společnosti vážou spíše k sociálnímu statutu, nežli k etnické příslušnosti. Avšak již v této době vznikala první politická hnutí¹⁸, která měla za cíl především uchování kulturních tradic a způsobu života. Poslední masivní povstání proti chilskému státu proběhlo v roce 1934, kdy se vláda rozhodla přesídlit 15 000 lidí do teritorií Araukánie. Příliv cizinců se setkal s odporem domorodců, načež bylo při střetech s vládními vojsky zabito na 500 lidí (Boccaro 2002: 286, Schulman 2008: 62-63 a Roedl 2007: 342-343).

Krátkodobá pozitivní změna přišla až s pozemkovými reformami prezidentů Alessandriho (1958-64), Freie (1964-1970) a zejména Salvadora Allendeho (1970-1973)¹⁹. Řada Mapučů se v této době z důvodu snah o znovuzískání své půdy přidala i do řad krajně levicových organizací, jako bylo

¹⁸ Např. v roce 1914 vznikla organizace *Sociedad Mapuche de Protección Mutua* a později *Federación Araucana*. Ta navázala spolupráci s tradičními levicovými stranami a díky tomu se roku 1927 podařilo zabránit zákonu, který by rozdělil dříve vytvořené rezervace.

¹⁹ Mezi roky 1962-1973 bylo Mapučům navraceno na 163 pozemků o celkové rozloze více než 152 000 hektarů.

např. *Movimiento de Izquierda Revolucionaria*²⁰. Za vlády Allendeho došlo také k vytvoření návrhu prvního indigenního zákona, který by oficiálně uznal chilská domorodá etnika. Jeho levicová vláda i reformy však byly ukončeny v roce 1973 vojenským pučem vedeným generálem Augustem Pinochetem. Vojenská junta pak roku 1979 prosadila zavedení nové ústavy, která dosavadní systém rezervací s určitou formou samosprávy zcela odstranila. Stejně tak zrušila označení „původní obyvatelstvo“, neboť uznání odlišností etnických minorit totiž vojenská vláda interpretovala jako nebezpečí pro národní svrchovanost. Již během počátku 80. let se tak objevila řada sociálních hnutí a organizací Mapučů formulující rozličné politické a kulturní požadavky. Vznik těchto organizací podnítil systém tzv. kulturních center, který byl vytvořen se souhlasem státu v roce 1978. Kulturní centra byla prostorem pro řešení kulturních, politických a socioekonomických problémů mezi jednotlivými lokálními komunitami. Systém se však v roce 1983 rozpadl, díky čemuž vzniklo hned několik menších subjektů, jako byly např. *Nehuen Mapu* (1983), *Choiñ Folil Che* (1984), *Lautaro ñi Ayllarehue* (1985), *Calfulican* (1987) a *La comisión 500 años de resistencia* (1989). Vojenská vláda ale činnost mnohých indigenních hnutí a jejich snah o autonomii tvrdě potlačovala. Konzervativní odhady tvrdí, že bylo režimem popraveno na 41 Mapučů, 80 jich pak bez stopy zmizelo. Většina vyvlastněných pozemků pak byla krátce po převratu vojenskou juntou navrácena zpět velkým pozemkovým vlastníkům, nebo se rámci neoliberalních ekonomických reforem dostala do rukou průmyslovým a těžbařským korporacím. I díky tomu patřili Mapučové jednoznačně k nejchudší skupině obyvatel. Naděje pro ně svítla až v roce 1990, kdy byla 17 let trvající autoritářská vláda ukončena a do prezidentského křesla usedl první demokratický prezident Patricio Aylwin (Rodriguez a Carruthers 2008: 4-5, Marimán 2014: 3-4 a Richards 2013).

²⁰ MIR byla radikální krajně levicová marxistická guerilla, která vznikla v roce 1965. Později se transformovala v politickou stranu.

3 Administrativa prezidenta Aylwina (1990-1994)

3.1 Institucionální reformy

V referendu roku 1988 chilské obyvatelstvo rozhodlo o ukončení vlády generála Augusta Pinocheta a přesunu moci do rukou nově demokraticky zvolené vlády. Strany v opozici vůči bývalé vojenské vládě, sdružující se v koalici *Concertación*²¹, začaly ihned hledat spojence i mezi dříve marginalizovanými skupinami obyvatelstva, aby zajistily podporu jejímu kandidátovi Patriciu Aylwinovi²² ve volbách v roce 1989. Obrátili se proto i na chilské domorodé etnické skupiny. Aylwin a *Concertación* tak ještě na konci roku 1988 položili základy pro speciální komisi, která měla být poradním orgánem prezidenta v otázce problematiky domorodého obyvatelstva - *Comisión Especial de los Pueblos Indígenas*. Přestože měla *Concertación* určitý zájem na řešení indigenní problematiky, snažila se také ujistit zahraniční investory a chilskou pravici, že udrží ekonomický růst, stabilitu měnového kurzu a bude pokračovat v již nastaveném neoliberálním ekonomickém modelu. Kombinace indigenní politiky a neoliberálního ekonomického modelu se však v případě Chile v budoucnu ukázalo jako dvě ne zcela kompatibilní politiky (Seelau 2010: 18-19 a Anderson 2010: 18-20).

1. prosince 1989 pak zástupci Mapučů a dalších domorodých etnik podepsali s prezidentským kandidátem Patriciem Aylwinem dokument *Acuerdo de Nueva Imperial*, ve kterém se Aylwin zavázal, že výměnou za politickou podporu, koalice *Concertación* zajistí uznání domorodých práv a vytvoří mechanismy, skrze které se bude moci indigenní obyvatelstvo účastnit politického života, vyjádřit svoje požadavky a řešit spory týkající se zejména restitucí půdy. Mezi sliby také bylo ústavní uznání domorodých práv, ať už politických, kulturních nebo

²¹ *Concertación de Partidos por la Democracia* je koalice středo-levicových politických stran, které stály v opozici vůči nedemokratickému režimu generála Pinocheta. Jádrem této koalice jsou především strany *Partido Socialista de Chile* (Socialistická strana), *Partido Demócrata Cristiano* (Křesťansko-demokratická strana) a řada menších subjektů jako *Partido Radical* nebo *Partido por la Democracia*. Koalice vládne Chile nepřetržitě již od roku 1990 (pod odlišnými názvy a drobnými změnami ve složení), s výjimkou pravicové administrativy prezidenta Piñery mezi roky 2010-2014. V opozici k ní stojí pravicová koalice, tzv. *Alianza* (Harbichová 2010: 154).

²² Patricio Aylwin byl chilský prezident, právník, profesor a člen křesťanské demokracie. Měl nelehký úkol udělat z Chile znovu demokratický stát a stát se prvním demokratickým prezidentem po letech autoritářské vlády. Zemřel v roce 2016.

ekonomických, dále vytvoření fondů na financování rozvoje původního obyvatelstva nebo ratifikace konvence č. 169 Mezinárodní organizace práce, týkající se domorodých obyvatel v nezávislých státech. Zavedení těchto požadavků do praxe měla na starost právě komise CEPI (Miranda 2013: 13-14).

Patricio Aylwin byl ve volbách roku 1989 úspěšně zvolen prezidentem a na začátku následujícího roku oficiálně nastoupil do úřadu. Zmiňovaná komise CEPI započala svoji práci v roce 1990 a výsledkem její práce měla být koordinace vztahů mezi chilským státem a domorodými komunitami a vytvoření nového indigenního zákona. Komise čítala deset zástupců domorodých obyvatel, deset zástupců vlády a tříčlenný direktorát nominovaný prezidentem. CEPI celkem zpracovala na 14 verzí indigenního zákona, avšak po celou dobu byla její práce pod výrazným tlakem zejména z pravicových stran²³ *Renovación Nacional*²⁴ a *Unión Demócrata Independiente*²⁵. Druhou významnou nátlakovou skupinou pak byli zástupci obchodních společností, zejména těch těžbařských, kteří takový zákon viděli jako ohrožení svých investic v daných regionech (Figueroa-Huencho 2010: 8 a Rodriguez a Carruthers 2008: 5-6).

Po intenzivní práci byl návrh zákona představen exekutivě, avšak schválená legislativa se výrazně liší od té, která byla odsouhlasena domorodými zástupci v CEPI. Některé změny provedla ihned vláda, ještě než zákon poslala ke schválení kongresu. Ani kongres však neschválil toto znění a další úpravy byly výsledkem debaty mezi vládními a opozičními pravicovými poslanci. Finální zákon byl výrazně střídmejší, co se týče uznání domorodých práv, práv na restituci půdy a kontroly nad přírodními zdroji. Neúspěchem skončila i snaha exekutivy, pro nedostatek legislativní podpory v kongresu, ratifikovat konvenci č. 169 Mezinárodní organizace práce, stejně tak oficiálně uznat domorodé obyvatelstvo

²³ Tyto strany prosazovaly názor, že není prioritou vytvářet zákon na ochranu tak malé skupiny lidí a vyslovily pochybnosti o tom, zda nebude mít taková legislativa pozitivní dopad pouze na domorodé obyvatele a jestli naopak negativně neovlivní nedomorodé obyvatelstvo.

²⁴ *Renovación Nacional* je chilská středo-pravicová liberálně-konzervativní politická strana. Vznikla v roce 1987 a po přechodu k demokracii se stala jednou z hlavních stran pravicové koalice *Alianza*. Jejím lídrem je v současné době Sebastián Piñera, bývalý prezident Chile.

²⁵ *Unión Demócrata Independiente* je chilská pravicová konzervativní politická strana. Vznikla v roce 1983 a během plebiscitu jednoznačně podporovala setrvání Augusta Pinocheta u moci. Podobně jako její kolegyně RN patří mezi hlavní strany koalice *Alianza*.

jako samostatné národy v chilské ústavě²⁶, což byl jeden z prvních a hlavních požadavků domorodého hnutí (Donoso a von Bülow 2017: 106).

Samotný indigenní zákon č. 19.253 byl uveden v platnost 5. října 1993 a mimo jiné zavedl přislíbené finanční fondy pro redistribuci vodních zdrojů, půdy²⁷, zachování kultury a jazyka a ekonomický rozvoj domorodých komunit. Zároveň dal zákon vytvořit důležitou instituci CONADI (*La Corporación Nacional de Desarrollo Indígena*), jejíž hlavním cílem je prosazovat, koordinovat a provádět státní činnost na podporu rozvoje původních obyvatel Chile, zejména ekonomického, sociálního a kulturního, a zvýšit jejich participaci v celonárodním životě (Miranda 2013: 11-13 a CONADI 2017).

CONADI se sestávala z osmi členů přímo volených jednotlivými komunitami, tří indigenních zástupců vybraných prezidentem republiky a pěti zástupců ministerstev relevantních k problematice rozvoje indigenního obyvatelstva. Vytvoření CONADI se v teorii zdálo být vítězstvím pro obě strany, neboť se původním obyvatelům skrze přímo volené zástupce poprvé dostalo možnosti participovat v politickém životě země. Řada prominentních osob indigenních hnutí Chile se tak stala součástí nově vzniklého orgánu. Na straně druhé mohl chilský stát díky CONADI lépe reagovat na jejich požadavky. Praxe se však v následujících letech ukázala být komplikovanější. Během raných 90. let bezpochyby došlo od dob diktatury k pozitivním změnám v indigenní politice a proto se Aylwinova administrativa často označuje jako období kooperace, avšak mnohé nejdůležitější požadavky prosazeny nebyly, a jak se později ukázalo, nově vzniklé instituce neplnily nebo ani nemohly dostatečně plnit svoje role. Přestože se domorodé hnutí účastnilo ústavních změn, na procesu uznání domorodých práv také můžeme vidět první známky snah elit omezit jejich dopad na politický systém země (Donoso a von Bülow 2017: 106 a Figueroa-Huencho 2010: 8-9).

Zároveň bylo období přechodu k demokracii kritickým momentem pro budoucí institucionální nastavení Chilské republiky. V rámci přechodu

²⁶ Právě prosazení domorodých obyvatel jako etnických skupin a nikoliv jako národů v chilské ústavě je jedním z hlavních rozdílů od původního záměru, neboť označení „etnická skupina“ dává možnost chilské vládě určovat a kontrolovat, které tradiční kulturní a politická práva jsou platná v rámci institucionálního systému země.

²⁷ Ty měly např. sloužit k odkupu pozemků od soukromých vlastníků zpět do rukou domorodých komunit.

k demokracii došlo k některým ústavním změnám²⁸ směrem k demokratickému právnímu státu, avšak tento proces byl výsledkem kompromisu mezi opozicí a zástupci bývalé diktatury. Ústavní změny tak byly výrazně limitovány a Chile si ponechalo nedemokratickou ústavu z roku 1980, neboť vytvoření a zavedení zcela nové konstituce bylo pro bývalé lídry autoritářského režimu zcela nemyslitelné. Zároveň bylo ustaveno, že pro jakékoliv další změny ústavy bude zapotřebí podpory 2/3 kongresu, což způsobilo, že výraznější reformy v následujících letech byly jen těžce prosaditelné. A to zejména skrze chilský senát, ve kterém měli silnou pozici konzervativní „pinochetovci“, z nichž část z nich (9 z celkových 38 členů) byla do horní komory kongresu jmenována²⁹ a nikoliv přímo volena. Chilský systém je tak často nazýván jako „limitovaná“ nebo „chráněná demokracie“³⁰, typická svou silnou centralizací moci v Santiagu a hlavních politických institucích a limitující reprezentaci různých menšinových a odborových skupin. Systém také poskytoval minimální záruky domorodému obyvatelstvu a výrazně omezoval přímou roli obyvatel na tvorbu politiky. Proto mohli chilské vlády jen stěží v následujících letech pružně reagovat na požadavky mnohých regionálních sociálních hnutí (Siavelis 2016: 4-6 a 24-25).

Jedním z pilířů tohoto institucionálního nastavení byl i unikátní binominální volební systém, který byl navržen³¹ členy bývalé Pinochetovy diktatury a to tak, aby uměle navyšoval podporu chilské pravici, která se tradičně stavěla k vojenskému režimu spíše pozitivně, a naopak omezil moc středo-levicové koalice *Concertación*. Pinochetovi volební architekti si totiž byli vědomi toho, že podpora pravicovým stranám v době demokratické tranzice byla nižší než podpora středo-levé *Conceratción*. Binominální volební systém tak sice užívá proporčního rozdělování hlasů, avšak jednotlivé obvody jsou pouze dvoumandátové. Obvodů bylo celkem 60 a pro získání obou mandátů pak musela politická strana/koalice získat 2/3 všech hlasů v obvodu, jinak druhý mandát připadl druhé nejsilnější straně.

²⁸ Celkem bylo schváleno na 54 změn, mezi které patřilo např. zkrácení prezidentského mandátu.

²⁹ Nejvyšší soud jmenoval tři členy, COSENA (bezpečnostní orgán pod kontrolou armády) čtyři členy a prezident republiky dva členy.

³⁰ Výraznou úlohu si v systému zachovala zejména armáda skrze tzv. Radu Národní bezpečnosti, která v praxi kontrolovala prezidenta. Ten dále neměl pravomoc odvolat vrchního velitele ozbrojených sil, kým byl po dlouhou dobu právě bývalý diktátor generál Pinochet.

³¹ Základy tohoto volebního systému byly položeny již v roce 1980 v rámci nové ústavy. V ní byly sepsány pouze obecné směrnice pro volební systém, tudíž ačkoliv byl binominální volební systém prosazen do praxe až o několik let později, jeho základy můžeme spatřovat již v pinochetovské ústavě a nebyl tedy pouhou reakcí na prohru Pinocheta v referendu, jak bývá často uváděno.

Takový systém přirozeně vedl k tomu, že se politické strany sdružovaly do dvou hlavních volebních koalic, které v každých volbách pravidelně získávaly naprostou většinu hlasů (viz tabulka č. 2) a zároveň docházelo v legislativních orgánech k neustálým patovým situacím, neboť jen v malém množství obvodů obhájila jedna z hlavních koalic 2/3 většinu k získání obou mandátů. Bez legislativní většiny pak středové a levicové strany v následujících letech mohly jen těžko měnit ústavní systém. Krom toho binominální systém také marginalizoval jakékoliv politické strany, které nechtěly, nebo se jim nepovedlo vstoupit do některého ze dvou hlavních koaličních uskupení. Takto omezená politická soutěž odradila řadu potenciálních politických aktérů od vytvoření své vlastní politické strany a vůbec vstupu do vrcholné politiky, což je v Chile klíčové právě ve vztahu k participaci indigenních politických stran. Takto uzavřený politický systém měl také výrazný vliv na vznik různých sociálních hnutí (ať už se jednalo o indigenní nebo studentská hnutí), které neviděli jinou možnost jak vyvíjet tlak na politický systém, než skrze reakční protestní aktivitu. Zároveň díky výsledkům voleb (viz tabulka č. 2) můžeme už nyní vyloučit jakékoliv výrazné změny stranického systému v průběhu celého sledovaného období, jako je úpadek dominantních levicových stran nebo fragmentaci stranického systému. Přestože se jednotlivé koalice měnily, dominantní strany v nich od roku 1990 do současnosti zůstaly neměnné: *Partido Socialista de Chile*, *Partido Demócrata Cristiano* a *Partido por la Democracia* jako hlavní subjekty koalice *Concertación* a strany *Renovación Nacional* a *Unión Demócrata Independiente* koalice *Allianza*. Volební systém tak v praxi zakonzervoval stranický systém na více než dvě dekády (Harbichová 2010: 151–152).

Volby	Concertación	Alianza
1990 PS	51,5%	34,2%
1990 S	54,7%	34,9%
1993 PS	55,3%	37,0%
1993 S	55,5%	37,4%
1997 PS	50,5%	36,4%
1997 S	49,9%	36,7%
2001 PS	47,8%	44,3%
2001 S	51,3%	44,0%
2005 PS	51,8%	38,7%
2005 S	55,7%	37,3%
2009 PS	44,3%	43,4%
2009 S	43,3%	45,2%
2013 PS	47,7%	36,2%
2013 S	50,6%	38,1%

Tabulka 2: Procentuální zisky dvou dominantních koalic (působící pod různými názvy a v různých složeních) ve volbách do Poslanecké sněmovny a Senátu Kongresu Chilské republiky (Servicio Electoral de Chile 2017).

3.2 Domorodé hnutí po přechodu k demokracii

Otevření politického systému v době tranzice k demokracii a účast na procesu ústavních reforem podnítilo k silné indigenní mobilizaci hned na přelomu 80. a 90. let. Prvním takovým případem byl pokus o vytvoření první chilské indigenní politické strany v roce 1989. *Partido de la Tierra y la Indentidad* měla reprezentovat cíle a zájmy veškerého původního obyvatelstva, tak aby k vyjádření těchto požadavků již nebylo potřeba prostředníků v podobě tradičních politických levicových stran. Avšak ambice reprezentovat veškeré domorodé obyvatelstvo se ukázala jako příliš velké sousto a vedoucím představitelům se, kvůli neshodám mezi zástupci Mapučů, Aymarů a Rapa Nui, nepodařilo stranu před volbami zaregistrovat a ti se proto nakonec rozhodli kandidovat za tradiční chilské partaje. Tito domorodí politici však obvykle kandidovali jako jednotlivé osobnosti, nikoliv jako zástupci domorodců. Domorodé obyvatelstvo tak přišlo o důležitou počáteční výhodu, neboť absence takové strany v počátcích demokratického režimu vedla v následujících letech k silné volatilitě mezi indigenním obyvatelstvem, které se

počátkem 90. let mohlo sjednotit za jeden politický subjekt a snáze tak prosadit svoje požadavky. Místo toho museli domorodí voliči během prvních voleb vybírat nejčastěji mezi tradičními levicovými partajemi a díky postupné radikalizaci se často rozhodli hledat jiné cesty k získání politického vlivu, především skrze reakční sociální protesty. Dominantní strategie, která mezi domorodci přetrvává dodnes (Anderson 2010: 19-20).

Nespokojenost s některými novými institucemi jako byla např. výše zmiňovaná CEPI vedla na počátku 90. let k mobilizaci CEPI se v některých kruzích nesetkala s příliš velkou podporou, zejména z toho důvodu, že mechanismus výběru domorodých zástupců do tohoto orgánu často odporoval tradičním způsobům volby v domorodých komunitách. Mnozí zástupci Mapučů také nebyli spokojeni s omezeným polem působnosti, které bylo tomuto orgánu dáno a CEPI tak byla často viděna jako další nástroj centrální moci a kontroly. Už během roku 1990 dochází k prvním známkám rozporu mezi umírněnými Mapuči, kteří v této době spolupracovali s vládou a tradičními stranami a těmi radikálnějšími, jejichž odpor se zakládal především na požadavcích širší politické a teritoriální autonomie a politických práv, než které byly doposud na celonárodní politické scéně diskutovány. Tento rozpor vyvrcholí na konci 90. let, kdy dojde k úplnému roztříštění mapučského hnutí. Výsledkem deziluze některých domorodých lídrů tak bylo v roce 1990 vytvoření AWNg (*Aukiñ Wallmapu Ngulam* v jazyce Mapudungun, známé též jako *Consejo de Todas las Tierras*)³² jedno z prvních nových sociálních hnutí³³, které se v následujících letech stalo významným soupeřem³⁴ chilské vlády v oblasti indigenní politiky. Lídři³⁵ AWNg byli právě jedni z těch, kteří odmítli podepsat *Acuerdo de Nueva Imperial* s první chilskou

³² AWNg navázala na práci hnutí *La comisión 500 años de resistencia*, které vzniklo v roce 1989.

³³ Počátky tzv. Nových sociálních hnutí spadají do období konce 60. a začátku 70. let 20. století. Patří mezi ně především environmentální, feministická, mírová, etnická a studentská hnutí. Často se vymezují proti neoliberální politice a orientaci na bohatství a zdůrazňují význam kultury, identity, kvality života a životního prostředí. Prosazují demokracii a širokou politickou participaci a často užívají netradiční formy činnosti, jako jsou třeba demonstrace.

³⁴ AWNg byla unikátní především v tom, že krom vyslovení teritoriálních nároků a snah o sebeurčení také otevřeně formulovala pochybnosti o vztahu mezi chilským státem a Mapuči a jeho unilaterálních politických krocích, místo toho aby se zaměřovala na v té době dominantní téma ekonomických důsledků začlenění Mapučů do moderního chilského státu³⁴. Avšak ani toto téma v diskursu toho hnutí nechybělo, neboť se výrazně vymezovalo i vůči neoliberální politice. Členové AWNg byli také prvními, kteří se uchýlili k tehdy ještě poměrně ojedinělým protestům a okupaci soukromých pozemků (Carruthers a Rodriguez 2009: 11 a Kowalczyk 2013: 7).

³⁵ Jedním ze zakladatelů organizace byl i Aucán Huilcamán, který byl posléze zvolen za vůdce (tradičně nazývaný jako *werkén*) celého hnutí.

demokratickou vládou a kteří nadále nechtěli používat tradiční levici jako prostředníka pro své požadavky. Svoje cíle tak tradicionalistická a konzervativní AWNg často konzultovala přímo se samotnými venkovskými komunitami a organizace dávala důležitou roli i tradičním domorodým autoritám³⁶ (Figueroa-Huencho 2010: 7-8, Crow 2013: 182 a Marimán 2014: 5).

AWNg však byla viděna mnohými umírněnými Mapuči jako příliš radikální, zejména v době, kdy se zdálo, že spolupráce s chilskou vládou vedenou středolevicovými stranami koalice *Concertación* a její na první pohled kladný přístup k indigenní problematice může vést k pozitivním změnám v reprezentaci původního obyvatelstva v Chile. Řada domorodých lídrů tak během raných 90. let kooperovala s některými z tradičních politických stran. Byly to především socialistická nebo komunistická strana, se kterými je spojovala historická spolupráce především během 60. a 70. let a také fakt, že mnohým umírněným domorodým obyvatelům šlo v počátcích jejich hnutí zejména o řešení problémů týkající se chudoby a sociální nerovnosti, které se díky neoliberální politice bývalého autoritářského režimu jen prohloubily (Richards 2013).

4 Administrativa prezidenta Freie (1994-2000)

4.1 Omezování domorodého obyvatelstva v politických institucích Chile

Roku 1994 nahradil Patricia Aylwina na prezidentském postu Eduardo Frei³⁷. A jak se brzy ukázalo, pro nového prezidenta nebylo téma indigenní problematiky příliš důležité, neboť bylo z programu vládní koalice zcela vypuštěno. Prioritou jeho administrativy bylo především ekonomický růst s důrazem na velké infrastrukturální projekty, z nichž některé měly být postaveny v tradičních domorodých oblastech. Pro novou vládu bylo důležité, že byl indigenní zákon v platnosti a o případné problémy přicházející z domorodých oblastí se měly

³⁶ Zároveň hnutí v roce 1992 formálně přestavilo národní vlajku Mapučů, což se tehdy setkalo se silným odporem chilské vlády

³⁷ Eduardo Alfredo Juan Bernardo Frei Ruiz-Tagle, kandidát křesťanských demokratů, byl chilským prezidentem mezi lety 1994-2000. V současné době je senátorem za region Los Ríos. Jeho otcem byl Eduardo Frei Montalva, který byl prezidentem Chile v letech 1964 až 1970.

starat nově vzniklé instituce. Statut původního obyvatelstva tak byl zpočátku Freiovy administrativy záměrně přehlížen (Figueroa-Huencho 2010: 9-10).

CONADI byla jistě pokrokem v rámci chilského politického systému, avšak již v samotných cílech definovaných v zakládajících dokumentech („*hlavním cílem je prosazovat, koordinovat a provádět státní činnost na podporu rozvoje původních obyvatel Chile, zejména ekonomického, sociálního a kulturního, a zvýšit jejich participaci v celonárodním životě*“) můžeme vidět, že cílem této instituce byl sice rozvoj domorodých komunit, ale takový který by šel ruku v ruce s jejich integrací do státního systému a zároveň domorodé obyvatele přesvědčil k podřízení se státní politice. Zjednodušeně řečeno měl stát poskytovat skrze CONADI domorodým komunitám prostředky pro rozvoj jako jakýsi úplatek za jejich loajalitu k národnímu státu, čímž by oslabil jejich teritoriální a autonomistické požadavky. I v rámci CONADI chilský stát pokračoval v nenápadném omezování vlivu domorodého obyvatelstva na státní politiku. Důkazem může být fakt, že pokaždé když se politický diskurz v rámci této instituce začal vůči ní vymezovat, vládní koalice se zmocnila kontroly nad její agendou a omezila nějakým způsobem její činnost nebo dokonce ji začala přímo podkopávat. A to skrze instituci, která měla být určena ku prospěchu domorodých obyvatel. Příkladem tohoto státního přístupu může být konflikt o vodní elektrárnu Ralco, který se stal přelomovým bodem ve vztazích mezi Mapučí a Chile (Park a Richards 2007: 1329 a Rodriguez a Carruthers 2008: 3).

Bez ohledu na domorodé obyvatelstvo vláda *Concertación*, skrze státem vlastněnou společnost *Empresa Nacional De Electricidad* navázala na Pinochetův program vybudovat v srdci tradičních oblastí Mapučů systém vodních elektráren a přehrad. Výstavba elektrárny Ralco nevyvolala obrovský odpor nejen u mapučských komunit, ale také u řady ekologických organizací, neboť výstavba tak obrovského projektu v dané oblasti byla katastrofou jak pro místní obyvatel, tak pro životní prostředí³⁸. Zděšení zástupci domorodých komunit se obrátili na CONADI, která musela stavbu odsouhlasit. Podpora v CONADI pro zastavení výstavby projektu však v dubnu 1997 přiměla prezidenta Freie k jednostrannému

³⁸ CONAMA roku 1996 projekt odmítla jako příliš velké ekologické a kulturní riziko, avšak na nátlak chilské vlády byl jen o rok později projekt schválen. CONAMA - *La Comisión Nacional del Medio Ambiente* je chilská státní instituce, která se věnuje ochraně životního prostředí. Krom iniciativ vedoucích k ochraně životního prostředí také posuzuje ekologickou vhodnost stavebních projektů.

odvolání všech osob, které se postavili proti výstavbě, včetně hlavního ředitele. CONADI se tak ukázala jako instituce, jejíž mechanismy jsou pod plnou kontrolou chilské vlády a tudíž neschopná plnit svoje závazky³⁹. Jen o rok později stavba skutečně započala a to přímo na místě posvátného území⁴⁰. V roce 1998 se členové CONADI vzmohli k dalšímu odporu, doufajíc v zastavení stavby. Opětovně intervenovala vláda, načež byli dva členové rady nuceni na nátlak prezidenta resignovat a došlo k jejich nahrazení prezidentovými stoupenci. Poslední kapkou bylo odstranění dalšího ředitele Dominga Namuncury, který původem Mapuče byl také v opozici ke stavbě, prvním ne-domorodým ředitelem Rodrigem Gonzálem, který stavbu prosadil a schválil přesídlení místních obyvatel z oblasti budoucí výstavby⁴¹. Přehrada Ralco tak byla přímým útokem chilského státu na domorodé obyvatelstvo a ukázala, že koalice *Concertación* na něj bere jen malé ohledy a upřednostňuje ekonomický růst a zahraniční investice (Schlosberg a Carruthers 2010: 25-27).

Většina domorodých komunit však přes svou nespokojenost s výstavbou CONADI neopustila a její rada nadále volila indigenní zástupce do svých řad. Členství v CONADI bylo výhodné především v tom, že se mnohým domorodým komunitám díky ní a podařilo získat přístup k ekonomickým zdrojům, které jim instituce skrze své finanční fondy poskytovala. Pochopitelně měli k těmto zdrojům přístup pouze „loajální“ asociace, které tvoří hlavní politický proud, a autonomistická a radikální hnutí jako byla AWNg nebo budoucí CAM (viz následující kapitola) musela hledat finanční podporu u soukromých dárců, samotných komunit nebo v zahraničí. AWNg také pokračovala v kritice těchto „loajálních“ Mapučů, čímž se dále v domorodém hnutí prohlubovaly rozpory mezi oběma tábory (Donoso a von Bülow 2017: 112-113).

³⁹ Zde je třeba zmínit, že instituce měla bezpochyby i pozitivní dopad na domorodé komunity. Např. díky finančním fondům určeným na nákup a přesun půdy do rukou původního obyvatelstva se podařilo mezi lety 1994-2005 navrátit na 406 666 hektarů do rukou indigenních komunit (přibližně 200 000 z toho pak připadlo Maputům) v celkové investici okolo 142 milionů USD (Aylwin 2008: 23).

⁴⁰ Výstavba zasáhla i místo dávného pohřebiště známého jako *nguillatún*, v jehož středu stál posvátný kámen a historická památka *Machi Curi*, kterému místní připisují nadpřirozené schopnosti.

⁴¹ Elektrárna byla nakonec za neustálého odporu dokončena roku 2004. Celkem zatopila oblast velkou 3500 hektarů a díky její výstavbě muselo být přestěhováno 98 rodin kmene *Pehuenche*, čítajíc přibližně 500 lidí. Dnes se jedná se už o šestou přehradu, která byla společností ENDESA postavena v pradávných teritoriích Mapučů (Aylwin 2008: 22).

4.2 Radikalizace a štěpení domorodého hnutí

Již AWNg se na počátku 90. let uchylovala v té době k ojedinělým případům protestů a okupace půdy, avšak ty byly vždy pokojné a nenásilné. Události okolo výstavby megaprojektů jako bylo Ralco, kdy se chilský stát rozhodl stát na straně soukromých společností, a neochota chilské vlády reagovat na domorodé požadavky, což bylo v přímém rozporu s formálními prohlášeními o ochraně domorodých práv, záhy řadu komunit výrazně zradikalizovaly. Čím dál častější okupace pozemků a násilnější způsoby politického boje, jako žhářské útoky, tak neodvratně vedly ke střetu s policií a soukromými bezpečnostními složkami velkých dřevařských společností, se kterými se místní dostávali do konfrontací⁴² nejčastěji. Na konci 90. let tak chilská média postupně zaplavila zemi zprávami o válečné zóně v Araukánii a poprvé se situace označuje jako „*Conflicto mapuche*” (Schlosberg a Carruthers 2010: 27 a Crow 2013: 184-185).

Klíčovým důsledkem radikalizace byl vznik hned několika hnutí, která byla svojí činností a požadavky ještě extrémnější než konzervativní AWNg, díky čemuž se mezi Mapučí objevily výrazné ideologické štěpné linie. Ty se přidaly k těm již existujícím, jako byly různé regionální rozdíly mezi odlišnými skupinami Mapučů, či mezi městskými a venkovskými Mapučí, kteří měli často odlišné problémy a sledovali rozdílné cíle. Jednalo se např. o skupinu tzv. hnutí Identit, jako bylo např. *Identidad Lefkenche*⁴³, upřednostňující regionální cíle nad těmi celostátními a požadující navrácení rozlehlých území od Turúí po Budi Lack (rozprostírající se přes regiony Bío Bío a Araucanía) při chilském pobřeží. Nebo asociace *Truf-Truf* z rezervace u města Temuco, která se zformovala v opozici k výstavbě dálnice vedoucí skrze jejich území. Byly to i někteří členové těchto hnutí, kteří později stáli u založení zastřešující organizace *Coordinadora de Comunidades en Conflicto Arauco-Malleco* (Boccaro 2002: 289-290 a Marimán 2014: 6).

Po vyhrocených střetech s těžařskými společnostmi a znepokojivé situaci okolo výstavby elektrárny Ralco se sešli zástupci jednotlivých komunit, aby se

⁴² Prvním významným střetem s těžařskými společnostmi, který, podobně jako spor o Ralco, dále vyhrotil situaci v domorodých oblastech, byl případ z roku 1997 v Lumacu. Tam potomci dvou domorodých náčelníků vznesli u CONADI nárok na oblast o velikosti 3000 hektarů, v té době patřící společnosti Forestal Arauco. Případ se dostal k soudu, který se však postavil na stranu těžební společnosti. V návaznosti na to skupina Mapučů zadržela tři nákladní vozidla plná dřeva, donutila posádku je opustit a následně je zapálila. Reakce vlády byla tvrdá a v souvislosti s útokem bylo zadrženo 12 Mapučů.

⁴³ Kromě *Identidad Lefkenche* existovaly dále lokální hnutí *Identidad Wentche* a *Identidad Nagche*.

dohodli na dalším postupu. V komunitě Mapučů však nedošlo k žádnému konsensu a proto se stoupenci násilného řešení konfliktu rozhodli⁴⁴ pro vytvoření CAM. Přestože teritoriální požadavky vyslovila už AWNg a mnohými byla viděna jako radikální skupina, nikdy se nebránila usilovat o své cíle skrze chilské politické instituce. Právě v tom se odlišuje CAM od ostatních hnutí, neboť zcela odmítá a kritizuje strategii vyjednávání s chilským státem i cílení na mezinárodní právo a normy. Ve své době se tak jednalo o jedinou zastřešující organizaci, která svoji činnost postavila na přímých násilných akcích jednotlivých komunit. CAM tvrdí, že etnikum Mapučů je v přímém konfliktu s chilským politickým a ekonomickým systémem. Dále že jsou státní instituce pod přímým tlakem nebo kontrolou ekonomických elit, které ovládají stát a jediné dílčí změny, které je možné s chilským státem vyjednat, jsou ty, které budou nadále utlačovat domorodé obyvatelstvo. Přestože CAM nikdy neodmítalo spolupráci s dalšími národními i mezinárodními organizacemi, stavěla se negativně ke spojenectvím s tradičními politickými stranami, které dle CAM domorodé obyvatelstvo vždy pouze zneužívaly pro svoje vlastní cíle. Hlavním cílem CAM je změna politického systému Chile tak, aby vznikly na domorodých územích zcela autonomní oblasti se svou vlastní politickou správou⁴⁵. Ačkoliv bylo CAM vyhlášené svojí násilnou aktivitou, zůstalo minimálně do poloviny prvního desetiletí 21. století prominentním a nejvíce proslulým autonomistickým hnutím v Chile, kde nahradilo tradicionalistické AWNg⁴⁶. Zároveň však výrazně přispělo k eskalaci a vyhocení konfliktu v následujících letech (Keller 2000: 7 a Kowalczyk 2013: 10-11).

Ne všechny organizace usilující o sebeurčení Mapučů následovaly v polovině 90. let podobnou strategii odporu k chilskému státu a mezinárodnímu právu. Inspirována vyhlášením celosvětové iniciativy Valného shromáždění OSN

⁴⁴ Někteří z nich byli zároveň bývalými členy komunistické strany.

⁴⁵ A tak zatímco AWNg přednesla před chilskou vládou za Freiovy administrativy návrh týkající se rezervovaných křesel v chilském parlamentu založený na proporčním rozdělení obyvatelstva (díky němu by Mapučové mohli volit přibližně 10 % členů kongresu), CAM přišlo s námětem kompletní reformy politického systému. To by dalo vzniknout autonomnímu parlamentu Mapučů, který by sloužil jako můstek mezi domorodými obyvateli a chilským státem. Parlament, jenž by se dle návrhu měl nacházet v Temucu, by mimo jiné převzal kontrolu nad restitucí půdy, ekonomickou činností, kulturou, zdravotnictvím a vzděláváním. Chilská vláda se však vzhledem ke špatným vztahům s oběma organizacemi k návrhům nikdy nevyjádřila.

⁴⁶ Mnozí příslušníci AWNg se na konci 90. let přidali do řad CAM a přispěli tak dalšímu úpadku této organizace. O AWNg začalo být znovu slyšet až v druhé polovině prvního desetiletí 21. století, kdy hnutí změnilo svoji strategii a CAM byla naopak po zásazích chilských bezpečnostních složek výrazně oslabena.

nazvané Mezinárodní dekáda původních obyvatel světa (1994-2004), jejímž cílem bylo zlepšování životních podmínek domorodých obyvatel, vznikla roku 1996 organizace *Mapuche International Link*⁴⁷ (*Enlace Mapuche Internacional*). MIL je transnacionální aliancí mezi chilskými a argentinskými Mapuči a evropskými lidsko-právními aktivisty se sídlem v Bristolu ve Velké Británii. Cíle MIL jsou zejména kulturní povahy a organizace se především snaží o zvýšení povědomí o tomto domorodém etniku v mezinárodním prostoru. Dále MIL vystupuje v zájmu etnika na půdě mezinárodních organizací a snaží se pro něj hledat politickou a ekonomickou podporu v zahraničí. I MIL je však také poměrně izolovaným subjektem, sdružuje především Mapuče žijící v zahraničí a jeho propojení s chilskými domorodými komunitami je velmi slabé (MIL 2017).

Zformování CAM a dalších radikálních autonomistických hnutí, nebylo jen následkem radikalizace domorodých komunit, ale také reakcí na erozi vztahů s tradičními politickými stranami, které indigenní politiku odstavily na vedlejší kolej. Priorita naopak byla směřována na politiku ekonomického růstu, který strany *Concertación* dlouho považovaly za základ pro demokratickou stabilitu a progresivní sociální politiku. Pro udržení ekonomického růstu a stability tak chilská vláda často negativně zasahovala do indigenní politiky, což vedlo k dalšímu vyhrocení situace v Araukánii, neboť politika následující neoliberální systém narysovaný Pinochetovou autoritářskou vládou, jde často proti zájmům domorodého obyvatelstva. Konec 90. let byl pro mapučské hnutí kritický, neboť to se rozštěpilo na hned několik proudů, sledujících různé cíle a strategie. Některé organizace se zaměřily na regionální cíle, jiné na mezinárodní spolupráci, další se pak vydaly násilnou cestou. Tyto štěpné linie se v následujících letech jen prohloubily a v současnosti je sjednocení všech těchto proudů prakticky nemožné (Simon, González Parra a Fenelon 2009: 103-104).

⁴⁷ MIL navázala na činnosti mezinárodní organizace *Comite Exterior Mapuche*, která vznikla v roce 1978 a podobně jako MIL fungovala jako zahraniční organizace, snažící se upozornit na problémy etnika Mapučů za diktatury generála Pinocheta.

5 Administrativa prezidenta Lagos (2000-2006)

5.1 Neúspěšná politika nových začátků a počátky státní represe

Na rozdíl od svého předchůdce prezident Lagos⁴⁸ postavil indigenní politiku⁴⁹ mezi priority svého funkčního období - tzv. politika „*Nuevo Trato con los Pueblos Indígenas*.“ Jeho okamžitou reakcí bylo navýšení rozpočtu CONADI a rozšíření rady CONADI na jedenáct domorodých zástupců, plus rozšíření zástupců prezidenta o tři další domorodé lídry, čímž poprvé v historii zástupci původního obyvatelstva vytvořili většinu. Okamžitě také došlo skrze CONADI k redistribuci dalších 50 000 hektarů půdy⁵⁰. Lagos také nechal vytvořit speciální komisi – *Comisión Verdad Histórica y Nuevo Trato*. CVHNT měla být jakýmsi historickým ohlédnutím za vztahy mezi Mapuči a chilským státem a zároveň měla přednést návrhy pro další směřování indigenní politiky v Chile. Avšak už od jejího vzniku byla její činnost silně kontroverzní. Kritika od domorodých obyvatel směřovala např. k vedení komise, neboť do jejího čela byl postaven bývalý prezident Aylwin. V čele komise zaměřené na indigenní politiku se tak objevil člověk, který ji během svého mandátu zcela ignoroval a částečně tak přispěl k eskalaci konfliktu v Araukánii⁵¹. Komise samotná se sestávala z 25 zástupců domorodých komunit⁵², intelektuálů, historiků, kongresmanů, bývalých ministrů, zástupců církve a podnikatelů. Delegáti domorodého obyvatelstva byli v rámci komise ve výrazné přesile, ovšem jak se ukázalo, někteří z nich se práce komise vůbec neúčastnili, ačkoliv byli později uvedeni jako spoluautoři. Byli to např. zástupci hnutí *Identidad Nagche* a *Identidad Territorial Lafkenche*, ti sice byli pozváni, ale svoji účast odmítli, neboť nesouhlasili se shora řízeným způsobem vedení komise (Lucic 2008: 117-119 a Crow 2013: 187-189).

⁴⁸ Ricardo Froilán Lagos Escobar je chilský právník, ekonomik, politika a prezident Chile mezi roky 2000-2006. Na rozdíl od svých dvou předchůdců nebyl kandidátem křesťanských demokratů, ale středo-levicové sociálně liberální strany *Partido por la Democracia*.

⁴⁹ Za Logosovy vlády byl státním tajemníkem Francisco Huenchumilla, původem Mapuče, vůbec první Mapuče na tak vysoké pozici (Minority Rights Group International 2017).

⁵⁰ V roce 2001 byl spuštěn rozvojový program *Orígenes*, spolufinancovaný Meziamerickou rozvojovou bankou. Ten byl vytvořen za účelem ekonomického rozvoje domorodých komunit, avšak s respektem k jejich vlastní kultuře.

⁵¹ Oficiálním důvodem byl jeho „neutrální charakter“ a respekt k jeho osobě v různých sektorech chilské společnosti.

⁵² Jedním z nich byl i Aucán Huilcamán lídr AWNg.

Komise roku 2003 předložila výsledky své práce, což byl 3 161 stran dlouhý report, analyzující historii Chile a domorodých komunit, obsahující řadu současných a historických dat, stejně tak hlubokou analýzu vývoje domorodých práv na národní i mezinárodní úrovni. Někteří další zástupci Mapučů se po vydání reportu odmítli pod samotné výsledky práce podepsat a označili dokument za „kolonialistický“. Kritizovali malou participaci samotných komunit na práci CVHNT a předpojatost a neobjektivnost, což dále snížilo hodnotu jejích výsledků v očích indigenního obyvatelstva. Mezi hlavní výsledky CVHNT také patřilo silné doporučení prezidentovi a kongresu, aby prosadil ústavní uznání domorodých práv. Lagos se o prosazení pokusil hned v roce 2003, avšak návrh opět neprošel skrze konzervativní část Senátu. Podobně byl v roce 2000 odmítnut i Lagosův návrh na ratifikace konvence č. 169 Mezinárodní organizace práce, o kterou indigenní obyvatelstvo Chile usilovalo už od roku 1990. Lagosova politika tak poukázala určitý na zájem chilské vlády řešit status domorodého obyvatelstva, avšak nevedla k žádným ústavním nebo právním změnám, které by byly k jejich prospěchu. Většina kroků tak zůstala opět spíše v deklaratorní rovině. Neprosazení tak důležité legislativy a nenaplněná očekávání okolo práce CVHNT tak byly spíše krokem zpět a žádným způsobem nepřispěly ke zlepšení situace na domorodých územích (Figueroa-Huencho 2010: 12-13 a Rodriguez a Carruthers 2008: 12-14).

Významným odkazem Lagosovy administrativy bylo využívání antiteroristické legislativy z Pinochetovy éry, od které se *Concertación* snažila tolik distancovat, pro potlačení protestů v Araukánii. Tyto zákony byly používány výhradně na územích Mapučů a staly se v následujících letech běžnou součástí chilské represivní politiky. Opět se jedná o příklad protichůdného přístupu chilských vlád, které na jednu stranu podnikají kroky ke zlepšení situace domorodého obyvatelstva, na stranu druhou však jinými opatřeními přispívají k jejímu zhoršení a eskalaci konfliktu. Konkrétně se jedná o „antiteroristický zákon“ a „zákon o státní bezpečnosti“, používané pro soudní stíhání indigenních aktivistů, kteří užili násilí proti lidem nebo soukromému majetku⁵³. Tyto zákony dovolují v soudních procesech uplatnění svědeckví nejmenovaných svědků, dále umožňují uvalení delších trestů odnětí svobody za činy, jako jsou výhrůžky, žhářství nebo

⁵³ Od roku 2001 do roku 2004 bylo na základě pinochetovských zákonů zatčeno a obviněno na 200 aktivistů, nejčastěji členů hnutí CAM (Minority Rights Group International 2017).

členství v „teroristických“ organizacích⁵⁴. Poprvé byly tyto zákony použity v roce 2002 a jsou prvním oficiálním krokem chilské vlády směrem k otevřené represi vůči domorodému obyvatelstvu. Využívání této legislativy si vysloužilo kritiku na mezinárodní scéně a konfliktem s Mapučí se začala brzy zabývat i OSN⁵⁵. Užití těchto zákonů přišlo po silném tlaku na chilskou vládu ze strany konzervativní pravice a soukromých společností, které tím reagovali na dva násilné útoky ze strany CAM během roku 2001⁵⁶. Znechucení z vládního přístupu kromě protiteroristické legislativy vyvolaly i případy, kdy byli policisté obviněni z porušování lidských práv souzeni vojenskými soudy, které pro bezpečnostní složky často fungovaly jako garanti beztrestnosti (Simon, Gonzáles a Felon 2009: 108, Figueroa-Huencho 2010: 13-14 a Human Rights Watch 2004: 2).

Jediným pozitivním odkazem Lagosovy administrativy tak pravděpodobně zůstává ústavní reforma z roku 2005, která byla od přechodu k demokracii sérií nejširších konstitučních změn. Přestože základní rámec a limity Pinochetovy ústavy, především v ohledu k reprezentaci menšin a odborů, zůstaly nezměněny, byla alespoň odstraněna funkce jmenovaných a doživotních senátorů, dále prezident opět dostal možnost odvolat vrchního velitele ozbrojených sil a jeho mandát byl zkrácen ze šesti na čtyři roky. Omezena byla i role armády v politickém systému. Nejdůležitějším bodem pro budoucí širší participaci indigenního obyvatelstva na politickém procesu však bylo odstranění volebního systému z ústavy. Samotný volební systém změněn nebyl, ale tento krok otevřel možnost pro jeho reformu v budoucnu (Siavelis 2016: 82-83).

5.2 Alternativa k sociálním protestům?

AWNg zůstala i nadále upozaděna činností CAM a dalších hnutí, čímž se dostala na vedlejší kolej. Částečně tak opustila svoje ambice stát se celostátním zástupcem komunity Mapučů a proto již na přelomu 20. a 21. století začala sledovat odlišnou strategii a to orientaci na mezinárodní spolupráci pod záštitou

⁵⁴ V případě běžné legislativy by byla naprostá většina důkazů, jako anonymní svědectví, neplatná. Rozsudek by byl také místo deseti, pouze pět let a zadržené osoby by mohli žádat prominutí zbytku trestu (Vogler 2006).

⁵⁵ Z toho důvodu v roce 2003 Chile navštívil i Zvláštní zpravodaj pro domorodé obyvatelstvo Rodolfo Stavenhagen (Minority Rights Group International 2017).

⁵⁶ Prvním z nich byl útok na tři farmáře v oblasti Collipulli, na které skupina Mapučů údajně zaútočila střelnými zbraněmi. Druhým případem pak bylo zapálení zemědělských polí v oblasti LLeu LLeu, kterého se účastnilo na 60 Mapučů. Oba tyto útoky se udály během roku 2001.

OSN. K tomu přispěla i skutečnost, že se organizace zcela odklonila od kooperace jak s tradičními stranami, tak s dalšími chilskými domorodými hnutími a na rozdíl od CAM nechtěla přistoupit na otevřené násilí. Problémem pro AWNg bylo i získání samotné podpory mezi domorodými obyvateli, neboť především mladí a často ve městech žijící Mapučové organizaci viděli jako příliš konzervativní a tradicionalistickou. Lídr AWNg Aucán Huilcamán měl také v úmyslu v roce 2005 kandidovat na prezidenta, ale jeho kandidatura nebyla přijata, neboť pro ni nebyl schopen shromáždit dostatečné množství podpisů (Ray 2008: 136-137 a 200).

CAM mezitím pokračovala ve své kampani násilných činů i na začátku Lagosovy administrativy, na což vláda od roku 2002 tvrdě reagovala užitím antiteroristických zákonů. Během roku 2002 se CAM a její špičky staly cílem operace *Paciencia* chilské rozvědky. Na základě této operace byla CAM ještě téhož roku prohlášena za teroristickou organizaci a mnoho jejích členů bylo zatčeno a tím organizace značně oslabena. Bouře vyvolala ve stejném roce i smrt mladého mapučského aktivisty Alexe Lemúna, který byl zabit policejními bezpečnostními složkami během protestů v oblasti Fundo Santa Alica, což znovu ztížilo šance na uklidnění situace v Araukánii. Během let 2003-2004 se však zdálo, že se situace stabilizuje, neboť počet protestních akcí dosáhl od konce 90. let historického minima, kdy počet klesl pod deset případů za rok. Důvodem mohl být alespoň částečný dialog mezi oběma stranami v rámci komise CVHNT a snahy chilské vlády prosadit ústavní uznání indigenního obyvatelstva. Činnost CVHNT však nepřinesla kýžené výsledky a prezidentu Lagosovi se nepodařilo požadovanou ústavní změnu prosadit. To spolu se stále tvrdším přístupem (mnohdy porušujícím lidská práva) bezpečnostních složek, které často prováděly činnost nad rámec svých pravomocí, opět zvedlo vlnu nevole. I proto již v roce 2005 protestní aktivita opět strmě rostla a to až do roku 2007, kdy dosáhla úplného vrcholu (Becker 2013: 111, Kowalczyk 2013: 11 a Donoso a von Bülow 2017: 110-111).

Během roku 2005 se v komunitě Mapučů vynořilo nové politické hnutí, jehož hlavní ambicí bylo stát se první politickou stranou reprezentující etnikum Mapučů – *Wallmapuwen*⁵⁷. Pokud se však podíváme na situaci v roce 2005, můžeme najít hned několik důvodů, proč *Wallmapuwen* vznikl právě v tomto roce.

⁵⁷ Oficiálně byla strana založena až v roce 2006 s ustanovením svých principů a politického programu. Sídlo má v Temucu v regionu Araucanía.

- Po klidnějších letech 2003-2004, během roku 2005 došlo opětovně k nárůstu protestních akcí a střetů s bezpečnostními složkami. Domorodé komunity se tak opět ocitly v období výrazné mobilizace, což mohlo přinést potenciální podporu pro novou politickou stranu.
- Především CAM, a do určité doby i AWNg, bezpochyby patřily mezi hlavní motory mobilizace v komunitě Mapučů. Obě tyto hnutí jsou však zástupci konzervativní, radikální a autonomistické větve, a přestože jednotlivé komunity podporují jejich požadavky, v naprosté většině⁵⁸ případů nesouhlasí a ani se přímo neúčastní jejich často násilných akcí. Wallmapuwen se tak výrazně odlišuje od těchto organizací a ačkoliv se taktéž jedná o autonomistickou organizaci, jejím hlavním cílem je prosazení domorodých požadavků skrze chilský politický systém a nikoliv působit mimo něj. Wallmapuwen se výrazně odlišuje i od ostatních indigenních stran v regionu Latinské Ameriky, neboť za ní nestojí žádné chilské dominantní sociální hnutí (strana je projektem několika mapučských intelektuálů⁵⁹) a je k nim naopak a jakousi alternativou. Strana je viditelnou snahou posunout se od reakčních protestů k nové a do budoucna dlouhodobě udržitelné politické strategii.
- Kromě nárůstu indigenní mobilizace dochází během let 2005-2006 k mobilizaci i v dalších sektorech chilské společnosti, jako je např. chilské studentstvo⁶⁰. Kromě toho se v této době objevila i řada politických skandálů⁶¹ a Chile se od těchto let dostává do období tzv. permanentní krize, která je typická právě zvýšenou činností sociálních hnutí a úpadkem důvěry v tradiční politické strany a instituce. To bylo jasným signálem, že chilská společnost požaduje změnu současného politického a ekonomického modelu. I tyto

⁵⁸ Human Rights Watch zjistila, že v roce 2004 se ilegálních činů účastnila pouze 2,4 % všech komunit Mapučů (Human Rights Watch 2004).

⁵⁹ Za Iniciativou stálo v jejím počátku celkem 25 lidí, z nichž naprostá většina má vysokoškolské vzdělání a výrazně se angažovala v různých domorodých hnutích a organizacích. Prezidentem strany je učitel historie Gustavo Quilaqueo.

⁶⁰ Nejsilnější studentské protesty zažilo Chile v letech 2006 a pak v letech 2011-2013 (viz kapitola 6.2).

⁶¹ Série korupčních skandálů zasáhla vládnoucí koalici *Concertación* především v letech 2006-2007 a týkala se především na straně *Partido por la Democracia*, strany v té době již bývalého prezidenta Lagose.

faktory mohly motivovat zakladatele Wallmapuwen ke vstupu do vrcholné politiky, neboť se strana snaží apelovat i na obyvatele Chile nedomorodného původu a změna fungování chilského státu je její programovou prioritou.

- Samotný vznik strany předcházela i ústavní reforma, během které byl odstraněn binominální volební systém z chilské ústavy, čímž se otevřela možnost pro jeho změnu v budoucnosti za nějakou formu proporčního rozdělování hlasů, díky kterému by i menší strany dostaly možnost získat některé z mandátů v chilském kongresu. Ačkoliv mnohé indigenní strany v latinskoamerickém prostoru vznikly jako reakce na institucionální reformy, Lagosovy změny se zdají být jako velmi nepravděpodobnou motivací pro zakladatele Wallmapuwen.

Wallmapuwen se definuje jako levicová, demokratická, progresivní, pluralistická, sekulární a nacionalistická politická strana a za své hlavní programové cíle si určila dosažení sebeurčení, politické autonomie, kulturní revitalizace a větší politické participace Mapučů. Přestože se jedná o nacionalistickou stranu a byla založena členy etnika Mapučů, *Wallmapuwen* chce reprezentovat všechny obyvatele *Wallmapu* (původního území Mapučů) bez ohledu na jejich původ. Proto se snaží apelovat i na nedomorodé obyvatele Chile a její program zahrnuje i celou řadu dalších politických cílů, jako reformu chilského politického systému směrem k širší demokratizaci, participaci a decentralizaci. *Wallmapuwen* proto dále požaduje např. přímou volbu regionálních vlád, prosazení nové ústavy, modifikaci ekonomického modelu směrem k větší redistribuci bohatství, zlepšení práv pracujících, podporu malé a střední zemědělské produkce, širší participaci obyvatel v oblasti zdravotnictví, vzdělání bydlení a sociální politiky, či implementaci přísných měřítek na ochranu životního prostředí. Vzhledem ke svým cílům je strana výrazným kritikem institucionálního nastavení zděděném po autoritářském režimu, především tedy volebního systému, který výrazně omezuje reprezentaci různých sociálních skupin. Strana působí ve třech chilských regionech, které dříve tvořily tradiční území *Wallmapu*, tedy v regionech Araucanía, Los Ríos a Los Lagos. Její zakladatelé doufají, že by tato strana mohla sjednotit Mapuče, ačkoliv přiznávají, že bude těžké překonat

existující ideologické a regionální rozdíly a politické aliance, které v současnosti v celém maputském hnutí existují (Kowalczyk 2013: 9-10 a Siavelis 2016: 75-76).

6 Administrativa prezidentky Bachelet (2006-2010)

6.1 Rozporuplný institucionální pokrok

Michelle Bachelet⁶² vyhrála prezidentské volby v prosinci roku 2005 a již během své kampaně slíbila brzké vyřešení sporů s Mapučí. Krátce po nástupu do své funkce tak nová prezidentka ohlásila, že chilský stát nebude nadále uplatňovat aniteroristickou legislativu v oblastech konfliktu a to i přesto, že první roky její administrativy byly provázeny vysokou protestní aktivitou domorodých hnutí. Bachelet také jako první prezident Chile oficiálně uznala, že konflikt je legitimní snahou domorodých komunit znovu vlastnit půdy svých předků a že se v minulosti chilský stát dopustil na domorodém obyvatelstvu křivdy. Avšak i v tomto směru zůstalo spíše jen u deklarácí a i za prezidentky Bachelet byl zastávána stejná pozice jako u bývalých vlád, tedy udržení veřejného pořádku za každou cenu, ačkoliv diskurs už nebyl tak extrémní jako v předchozích případech. Proto i během let 2006-2010 byla pinochetovská legislativa a státní represe opakovaně použita k trestnímu stíhání mnoha násilných činů ze strany CAM⁶³. To může být dalším příkladem protichůdné politiky, neboť se Bachelet zároveň snažila o vytvoření nové fungující politiky vůči indigennímu obyvatelstvu a o prosazení důležitých právních reforem (Simon, Gonzáles a Fenelon 2009: 107-108 a Rodriguez a Carruthers 2008:116-18).

V roce 2006 pak Bachelet nechala vytvořit celonárodní fórum s domorodými organizacemi. V návaznosti na tuto výzvu byla ve stejném roce vytvořena *Coordinación de Organizaciones Mapuche*, která měla koordinovat spolupráci jednotlivých komunit na této debatě s tehdejší chilskou vládou. COM zahrnovala na více než třicet organizací, které se na rozdíl od CAM a dalších

⁶² Verónica Michelle Bachelet Jeria je chilská politička a prezidentka v letech 2006-2010 a pak znovu od roku 2014. Je členkou Socialistické strany Chile, první ženou na pozici prezidenta státu v historii Chile a druhou ženou na této pozici v historii celé Latinské Ameriky.

⁶³ To nakonec obhajovala i samotná prezidentka a zdůrazňovala, že zadržované osoby nejsou politickými vězni, ale násilnými zločinci.

autonomistických organizací rozhodly pro další dialog s chilskou vládou⁶⁴. Na základě těchto konzultací s domorodými komunitami formulovala prezidentka novou indigenní politiku ve které byl kladen důraz na několik hlavních bodů: širší participační práva, zaměření se na městské domorodé obyvatelstvo, domorodé ženy a vzdělání. Zároveň byla znovu navržena ratifikace konvence č. 169 Mezinárodní organizace práce a ústavní uznání domorodých práv, o což se neúspěšně pokoušeli již prezidenti Aylwin a Lagos (Becker 2013: 111-112 a Richards 2013: 177).

Prosazení ratifikace konvence č. 169 se nakonec, po více než 18 letech, roku 2008 podařilo. Ústavní uznání domorodých práv však opětovně skončilo neúspěchem. Navíc byla konvence chilským senátem doplněna např. o dekret č. 124, který dovoluje chilské vládě interpretovat články mezinárodní konvence dle libosti, což si vysloužilo kritiku jak ze strany mezinárodních organizací, tak ze strany domorodých komunit. Opakovaně se tak reformy ukázaly jako nedostatečné a chilská vláda nadále pokračovala v omezování vlivu domorodých etnik na vládní politiku. Vláda prezidentky Bachelet sice do konce svého mandátu přišla ještě s několika návrhy na zlepšení vztahů a spolupráce mezi státem a domorodým obyvatelstvem, jejich užití v praxi už na tom bylo hůře. Prvním návrhem a také jediným, který se podařilo prosadit, bylo vytvoření specifických regionálních jednotek každého ministerstva, které měly za úkol koordinovat regionální činnost ministerstev s domorodým obyvatelstvem. Další a více ambiciózní návrhy však zůstaly pouhou teorií. Patřilo mezi ně např. další rozšíření působnosti a navýšení členů rady CONADI nebo vytvoření rezervovaných křesel pro domorodé obyvatelstvo v chilském kongresu (Andersen 2010: 149 a Instituto Nacional de Derechos Humanos 2014: 94-98).

Kromě sporných kroků vpřed v indigenní politice se však administrativě prezidentky Bachelet podařilo prosadit prakticky první decentralizační reformy od počátku 90. let. Významná změna z roku 2009 zavedla přímou volbu regionálních vlád, které byly do té doby jmenovány prezidentem. Přímé volby tak do roku 2009 probíhaly pouze na úrovni obcí, jejichž pravomoci však jsou výrazně omezeny jak ze strany regionů, tak ze strany centrální vlády. Přímou volbu regionálních vlád a

⁶⁴ Hlavní požadavky se opět týkaly především kolektivních politických práv a širší politické participace, zatímco autonomistické požadavky byly upozaděny.

další decentralizační a participační reformy prosazovala v Chile jak řada sociálních hnutí, tak třeba právě strana *Wallmapuwen* (Becker 2013:123 a OECD 2009: 32-33).

6.2 Nové politické strategie domorodých hnutí

CAM byla po prohlášení za teroristickou organizaci a tvrdých operacích chilských bezpečnostních složek a rozvědky výrazně oslabena. To však neznamenovalo, že by byla její aktivita zcela potlačena a organizace např. v roce 2009⁶⁵ oficiálně vyhlásila válku chilskému státu. Přesto byla většina jejích členů do roku 2011 zatčena a na základě antiteroristických zákonů odsouzena na 20-25 let (Kowalczyk 2013:11).

Do popředí se tak po dlouhé době dostala AWNg, která kritizovala nedostatečné kroky chilské vlády v oblasti konstitučního uznání původních obyvatel a pokračující užívání antiteroristické legislativy. AWNg posílená svojí činností na mezinárodním poli, kdy se jako jedna ze světových indigenních organizací podílela na vytvoření deklarace OSN o právech původních obyvatel v roce 2007, se v následujících letech zaměřila na plán vybudování autonomie pod ochranou mezinárodního práva. Proto začala rozvíjet diskuzi o této možnosti a nechala také vytvořit několik školicích středisek pro výuku a trénink budoucích domorodých lídrů. Díky tomu se organizace stala opět trnem v oku pro chilskou vládu a navíc se jí nepodařilo navázat výraznou spolupráci s ostatními dominantními mapučskými hnutími. Některé ji přímo kritizovaly pro opuštění svých původních hodnot a přílišnou orientaci na mezinárodní právo⁶⁶ a zajištění si mezinárodního financování, pro které zkresluje realitu domorodého obyvatelstva tak, jak se to hodí mezinárodním organizacím (Kowalczyk 2013: 7-8).

O navázání mezinárodní spolupráce se úspěšně snažily i další organizace např. hnutí *Identidad* (viz kapitola 4.1). To se zapojilo do andské iniciativy *Coordinadora Andina de Organizaciones Indígenas*. CAOI sdružuje indigenní hnutí z Peru, Bolívie, Ekvádoru, Kolumbie a Chile a jejich zástupci v 2006 podepsaly tzv.

⁶⁵ CAM byla také konzervativními politiky a médii obviněna z napojení na kolumbijský FARC a baskickou ETA, avšak toto tvrzení se nikdy oficiálně nepotvrdilo a samotná CAM napojení na obě skupiny odmítá.

⁶⁶ Orientace na mezinárodní spolupráci nebyla v případě Mapučů bezvýsledná. Jen díky mezinárodnímu tlaku se podařilo prosadit konvenci č. 169 Mezinárodní organizace práce, stejně ta pod mezinárodním tlakem chilský stát vydal rezoluci, která dovoluje Mapučům vyvěsit svoji vlajku např. na obecních úřadech a veřejných institucích. To bylo dříve chilskými soudy prohlášeno za nezákonné.

Deklaraci z Cusca, ve které se zavázali prosazovat právní, politické a ústavní reformy posilující práva domorodého obyvatelstva (Carruthers a Rodriguez 2009: 17 a Rojas 2016).

Zahraniční kontakty navázala krátce po svém založení i strana *Wallmapuwen*, která roku 2007 poprvé předložila žádost o její oficiální registraci jako politické strany, která však byla pro nedostatečný počet podpisů zamítnuta. A to i přesto, že byly požadavky na registraci strany poměrně skromné, neboť tehdejší legislativa vyžadovala, aby strana získala počet podpisů rovnajících se 0,5 % voličů (z posledních voleb) v každém ze tří sousedících regionů (což čítalo celkem přibližně 4600 podpisů) nebo osmi nesousedících regionů. To bylo jasným signálem, že strana v té době neměla širokou sociální podporu napříč celým etnikem Mapučů, což bylo pro její úspěšnou participaci ve volbách klíčové. Do voleb roku 2008 tak strana nasadila pouze několik nezávislých kandidátů⁶⁷. Na rozdíl od jiných indigenních organizací její mezinárodní aktivita nemířila pouze na další zahraniční domorodá hnutí (ačkoliv je strana v kontaktu s některými z nich v Ekvádoru a Bolívii), ale i na evropské strany, se kterými sdílí ideu autonomistického uspořádání uvnitř národnostního státu. Podporu tak strana získala od Evropské svobodné aliance, která sdružuje politické strany, působící v členských státech Evropské unie a mezi jejich programové cíle patří nezávislost, autonomie, nebo jiná forma samosprávy určitého regionu či skupiny obyvatelstva. *Wallmapuwen* udržuje blízké vztahy zejména s autonomistickými politickými stranami ze Španělska, což není nijak nahodilé spojení, neboť lídři *Wallmapuwen* často poukazují právě na politické uspořádání Španělska, kde uvnitř národnostního státu existují autonomní regiony jako Baskicko nebo Katalánsko. Podobný systém by si tak představovali aplikovat i na historické území *Wallmapu* v Chile. Na všech těchto případech je zřejmé, že dochází v domorodých hnutích k postupnému vývoji jejich strategie, nikoliv však směrem k větší spolupráci s dalšími chilskými hnutími a širší inkluzi, neboť spojence si jednotlivá hnutí hledají především v zahraničí. Přetrvává tak fenomén jakési izolace, kdy každá významnější organizace má svoji vlastní vizi budoucího fungování domorodých

⁶⁷ Ti získali 1776 hlasů. To činilo přibližně 40% potřebných podpisů k registraci a strana samotná ho považovala za první dílčí úspěch.

komunit (Becker 2013: 123-124 a Andersen 2010: 149, Kowalzyk 2013: 10 a Joynes-Burgess 2009).

I během administrativy prezidentky Bachelet se opět objevilo několik nových indigenních hnutí, což nadále poukazuje na reaktivnost celé domorodé komunity. Prvním je *Allianza Territorial Mapuche*, která byla založena roku 2009 v důsledku oslabení CAM a také smrti mladého aktivisty Jaime Mendozy, který byl zastřelen⁶⁸ bezpečnostními složkami. Tři dny nato na 150 domorodých komunit založilo ATM, která následně uspořádala pochod požadující jejich audienci u prezidentky Bachelet a vyslyšení jejich požadavků. Ta to však odmítla, což se stalo katalyzátorem pro další nárůst v síle a počtu demonstrací a protestních akcí, a to pouhý rok po vyhocených letech 2005-2007. Ačkoliv se ATM distancuje od radikálních praktik CAM, nepředstavuje žádný posun od sociálních protestů a i ona spoléhá především na přímou aktivitu domorodých komunit (Andersen 2010: 155, Figueroa-Huencho 2010: 15 a Donoso a von Bülow 2017: 111).

Prezidentka Bachelet byla také nucena čelit v roce 2006 studentským protestům, nazývaných jako „*Revolución pingüina*“⁶⁹. Demonstrace byly namířené především proti systému vysokého a středního školství, které bylo během Pinochetova režimu z velké části zprivatizováno a pro studenty z nižších sociálních skupin je tak finančně velmi obtížné si kvalitní studium na některé z chilských univerzit dovolit⁷⁰. Nerovnost v přístupu ke vzdělání je významným problémem i pro domorodé obyvatelstvo, které v Chile patří mezi ty nejchudší. Proto se v rámci celonárodní studentské mobilizace přirozeně objevila i studentská hnutí Mapučů. Některá existovala již od 90. let, ale byla to až *Revolución pingüina*, díky které tyto skupiny nabyly na význačnosti a v jejímž důsledku bylo vytvořeno několik celonárodních hnutí. Jedním z nich je např. *Meli Newen*, které sdružovalo mapučské středoškolské studenty a koordinovalo jejich činnost napříč regionem Araukánie. I díky podpoře a spolupráci s UNICEF, se organizaci podařilo dosáhnout setkání

⁶⁸ Mendoza byl třetím domorodcem zabitým jen během let 2003-2009. Oficiální stanovisko bezpečnostních složek znělo, že byl zastřelen v sebeobraně během pokusu o okupaci soukromých pozemků.

⁶⁹ Milióny studentů se během roku 2006 zúčastnily stávek, demonstrací a okupací školních budov.

⁷⁰ Role státu byla ve školství zredukována a on tak fungoval pouze jako jakýsi dozorce. Skutečná odpovědnost za vzdělání byla převedena na soukromé a veřejné entity (veřejné školy jsou však řízeny obcemi, které často nemají dostatečné finance na zajištění kvalitní výuky). Přestože byl tento systém kritizován, nepodařilo se ho od přechodu k demokracii nijak změnit a je dalším ukazatelem, jak moc je chilský neoliberalní systém strnulý.

s ministrem školství, na kterém přednesla svoje požadavky a obavy ze stavu školství i vztahů mezi chilským státem a Mapučí, které negativně ovlivňují budoucí mladou generaci. Přestože se jim nepodařilo prosadit všechny svoje cíle, došlo alespoň v roce 2008 k vytvoření nového zákona, který implementoval systém interkulturního dvojjazyčného vzdělání⁷¹ do chilského školství. Tento požadavek do té doby neměla žádná z důležitých domorodých hnutí jako jednu ze svých priorit (Webb a Radcliffe 2013: 319-321 a 334-335).

7 Administrativa prezidenta Piñery (2010-2014)

7.1 Udržení statutu quo

Již před nástupem do funkce bylo jasné, že se Piñerova⁷² administrativa bude od těch předchozích značně odlišovat a to už jen z toho důvodu, že se jednalo od přechodu k demokracii o prvního prezidenta z pravicové strany. Jeho program byl v mnohém podobný tomu, který v 90. letech představil prezident Frei. Výrazně se tedy zaměřoval na ekonomické ukazatele a indigenní politika z něho byla úplně vypuštěna. Piñerova administrativa tak cílila zejména na odstranění chudoby a sociálních rozdílů, čímž prezident i odůvodňoval absenci indigenních témat, neboť konflikt s Mapučí považoval především za důsledek nepříznivé sociální situace domorodého obyvatelstva a v programu tak zcela absentoval etnický prvek. Už toto samotné směřování bylo výrazným krokem zpět, neboť po více než dvaceti letech boje domorodců bylo jasné, že ačkoliv sociální témata pro ně jsou jednou z priorit, ty nejhlásitější požadavky směřují spíše k politické participaci a autonomii (Seelau 2010: 23-24).

Jakožto kandidát konzervativně-liberální strany pravicové strany, se Piñera snažil zejména o zachování statutu quo a tudíž během jeho administrativy nedošlo k žádným významnějším institucionálním změnám. Naopak se během svého

⁷¹ Interkulturní dvojjazyčné vzdělávání (*Educación bilingüe intercultural*) je model, který se využívá v celé Latinské Americe ve veřejném vzdělávání. Vzešel z domorodého hnutí, které prosazuje vytvoření prostoru pro původní jazyky (v případě Mapučů jazyka Mapudungun) a kulturu ve vzdělávacím systému. Systém je navržen tak, aby řešil vzdělávací potřeby domorodých komunit a skládá se např. z různých návrhů dvojjazyčných učebních osnov. Zároveň byla v listopadu 2008 prezidentkou Michelle Bachelet založena první Národní akademie pro jazyk Mapučů v Temucu.

⁷² Miguel Juan Sebastián Piñera Echenique je chilský politik a podnikatel. Je členem pravicové liberálně-konzervativní strany *Renovación Nacional*, která je součástí koalice *Allianza*. Prezidentským kandidátem byl už ve volbách v roce 2005, kdy však těsně zvítězila Michelle Bachelet.

mandátu snažil dále limitovat⁷³ rozsah konvence č. 169 Mezinárodní organizace práce, která byla schválena za jeho předchůdkyně. Ta totiž dávala státu povinnost konzultací s indigenním obyvatelstvem v případech, jako je implementace těžby dřeva, důlní těžby nebo agropodnikání na domorodých územích, což bylo v přímém rozporu s prioritními státními zájmy podpory soukromých společností a ekonomického rozvoje. Předchozí konzultace by tak daly do rukou Mapučů mocný nástroj, jak napadnout a případně i zastavit výstavbu rozvojových megaprojektů. Na základě debaty s domorodým obyvatelstvem tak byly v letech 2011 a 2013 prosazeny dekrety č. 66. a č. 44. Ty měly nahradit předchozí dekret č. 124 a určit, jakým způsobem budou předchozí konzultace probíhat. Kritika ze strany indigenního obyvatelstva však ukázala, že počet komunit přizvaných na debatu byl znovu omezen a navíc ani nedošlo ke konsenzu na tom, jak by případný systém konzultací měl fungovat. Vydané dekrety tak dávají v praxi státu možnost určit, které projekty představují „významné riziko“ pro domorodé komunity a vyžadují proto předchozí konzultaci. Posun je tak od výnosu č. 124 zcela minimální. V reakci na zavedení této legislativy zástupci Mapučů v roce 2014 podali žádost u OSN, aby věc přezkoumala a donutila chilský stát oba tyto výnosy zrušit, neboť přímo porušují práva domorodého obyvatelstva ustavené ve schválené konvenci Mezinárodní organizace práce (McKinnon 2016: 11-17 a Aylwin a Silva 2014: 203-205).

Na druhé straně došlo také k restrukturalizaci CONADI, aby docházelo k efektivnější restituci půdy a omezení korupce, která často nákup pozemků pro domorodé komunity provázela. Více financí bylo také vyhrazeno na problematiku tzv. městských Mapučů, neboť dle posledních údajů přibližně 70% domorodců dnes žije ve městech. Piñera se zastával i ústavního uznání domorodých práv, ale tato otázka i nadále zůstala pouze v deklaratorní rovině a nedošlo v ní k žádnému výraznějšímu posunu. Zatímco se prezident Piñera stavěl pozitivně k domorodým komunitám, které spolupracují se státem právě skrze CONADI, diskurs vůči autonomistickým hnutím od administrativy bývalé prezidentky Bachelet výrazně přitvrdil a znovu se tak objevily případy policejního násilí, porušování lidských práv a opakovaného užívání protiteroristické legislativy. Na konci Piñerovy

⁷³ Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, první dekret č. 124 limitující konvence č. 169 byl schválen už za vlády prezidentky Bachelet.

administrativy byly na základě těchto zákonů stále otevřeny čtyři případy, které se týkaly celkem 16 obviněných. Zároveň bylo jen během roku 2013 lidskoprávními organizacemi zdokumentováno na 26 případů policejního násilí vůči domorodým obyvatelům, mnohdy nevyjímaje ani starce a děti. Tyto skutečnosti tak poukazují na to, že chilský stát nadále pokračuje v politice kriminalizace domorodých protestů, což se negativně dotýká i lidí, kteří s protesty nemají nic společného. Ačkoliv nechal prezident Piñera několik takových případů policejního násilí prošetřit, k potrestání zodpovědných osob v praxi nikdy nedošlo (Dudenhoefer 2010 a Aylwin a Silva 2014: 211-213).

7.2 Studenti jako hnací síla mobilizace

Piñerův druhý rok v pozici prezidenta byl zároveň jedním z nejturbulentnějších v chilské historii vůbec. Podobně jako v roce 2006, tak i v roce 2011 vyšli znovu nespokojení studenti do ulic. Důvodem byla přetrvávající nerovnost v přístupu k univerzitnímu vzdělání a jeho nedostatečná kvalita. Avšak rok 2011, nazývaný jako Chilská zima⁷⁴, se nakonec stal symbolem široké nespokojenosti mladých se stávajícím politickým a ekonomickým systémem a na rozdíl od studentských protestů v roce 2006 byly vysloveny daleko širší politické požadavky přímo zpochybňující současný status quo. Ačkoliv vláda na protesty zareagovala několika změnami, jako je např. snížení úvěrových sazeb u studentských půjček, nespokojenost s celým politickým a ekonomickým systémem, který přispívá ke stále vysoké sociální nerovnosti, byla prakticky ignorována. I přesto tento rok ukázal, že změnu politického systému směrem k větší demokratizaci a participaci požaduje stále širší spektrum obyvatel Chile a ne pouze původní etnika. Stejně jako u předchozích studentských protestů tak i v tomto případě ve studentském hnutí silně figurovali i domorodí studenti, které zastupovala *Federación de estudiantes Mapuche*, nástupce hnutí *Meli Newen* z předchozích let. FEMAЕ se v roce 2011 stala i součástí konfederace studentů Chile skrze kterou se snažila o prosazení svých požadavků, mezi které patřilo např. vytvoření bezplatné inter-kulturní univerzity, či lepší studentské půjčky. Silně byla ze strany FEMAЕ slyšet i kritika chilského státu a jeho vztahu k indigennímu

⁷⁴ Protesty byly často zobrazovány jako nové společenské hnutí volně navazující na španělské hnutí *Movimiento 15-M* nebo na Arabské jaro.

obyvatelstvu, kritika chilského veřejného mínění o Mapučích a častá neznalost a předsudky vůči nim ve společnosti. Vzhledem k síle studentských protestů se tak domorodí studenti vedoucím aktérem celé mapučské komunity, neboť jejich aktivita dosáhla skutečných výsledků a zastínili tak i řadu dalších indigenních hnutí, které nadále pokračovaly v bezvýsledné strategii sociálních protestů (Webb a Radcliffe 2013: 333-336).

Ty neustály ani za Piñerovy vlády, neboť napětí na domorodých územích opět stoupl v roce 2013, když Mapučové skrze hnutí *Allianza Territorial Mapuche* požadovali navrácení přibližně 1 milionu hektarů území. To vedlo k několika případům násilí v srdci Araukánie, což vedlo k četným úmrtím, včetně několika domorodých aktivistů. Při jednom žhářském útoku radikálních Mapučů pak byl zabit jeden prominentní farmář spolu se svojí manželkou. Na tyto případy následně vláda ještě téhož roku reagovala vyhlášením stavu ohrožení v regionu Araukánie a nasazením dalších bezpečnostních složek (FreedomHouse 2014).

Wallmapuwen mezitím pokračovala ve svém boji za oficiální registraci strany, které opětovně skončila neúspěchem. Proto se pro obecní volby v roce 2012 spojila se stranou *Partido Progresista*. Členové strany byli navíc zcela přehlíženi v roce 2013, kdy Wallmapuwen navrhla kandidáty do prvních přímých voleb⁷⁵ regionálních vlád. Oficiálního stanoviska, proč nebyli kandidáti připuštěni k účasti ve volbách, se Wallmapuwen dočkala až poté, co celou věc předložila chilským soudům. SERVEL (*Servicio Electoral de Chile*) až poté vydalo prohlášení, že kandidáti nebyli připuštěni k účasti ve volbách, protože *Wallmapuwen* nesplňuje legální požadavky na politickou stranu, proč však toto stanovisko nebylo vydáno ihned a kandidáti byli zřejmě záměrně ignorováni už SERVEL neobjasnil. Tato situace je dalším příkladem často neférového přístupu chilských institucí k politické participaci domorodého obyvatelstva (Aylwin a Silva 2014: 210-211 a Lansford 2015).

⁷⁵ Přímá volba byla zavedena ústavní reformou v roce 2009 za vlády prezidentky Bachelet.

8 Administrativa prezidentky Bachelet (2014-2017)

8.1 Reforma volebního systému Chile a legalizace první indigenní strany v Chile

Jako v případě předchozích prezidentských období bylo i toto provázeno deklaracemi o zlepšení situace domorodého obyvatelstva a vyřešení těch nejpálčivějších problémů, včetně revize dekretů č. 66 a 40⁷⁶, či opuštění politiky kriminalizace sociálních protestů skrze pinochetovské zákony. Většina těchto možných změn je však nadále ve stavu debaty, takže jakékoliv reálné výsledky jsou stále velmi nejisté. Už jen pro to že je pro chilskou vládu charakteristické vést konzultační proces, který by signalizoval zlepšení vztahů s indigením obyvatelstvem a důraznější ochranu jejich práv, ale nakonec by přijal politiku, která by negovala veškerou práci, která byla do té doby učiněna. Význačnou avšak spíše symbolickou událostí bylo jmenování křesťanskodemokratického právníka Francisca Huenchumilli na pozici guvernéra regionu Araukánie, neboť ten byl prvním Mapučem na této pozici v historii země. Avšak i jeho působení potkal klasický scénář, když byl po pouhém roce z této pozice odvolán, poté co otevřeně podporoval práva domorodých obyvatel a potřebu hluboké politické a legislativní reformy k jejich prosazování (Aylwin, Silva a Yáñez 2015: 208-210 a Aylwin, Silva a Yáñez 2016: 209-210).

Situace domorodců tak ani po nástupu progresivní prezidentky Bachelet do svého druhého mandátu nedoznala výrazných zlepšení⁷⁷. Největším úspěchem pro její vládu a především chilskou demokratizaci tak bezesporu bylo nahrazení binominálního volebního systému novým smíšeným volebním systémem, který bude poprvé v praxi použit v nadcházejících volbách v listopadu - prosinci roku 2017. Nový systém snižuje počet obvodů na 28, z nichž v každém bude voleno mezi třemi

⁷⁶ V roce 2014 byla díky těmto dekretům bez jakékoliv předchozí konzultace s lokálními komunitami schválena výstavba vodní elektrárny Osorno v regionech Los Ríos a Los Lagos. V případě vodní elektrárny Neltume plánované k výstavbě na jezeru stejného jména k předchozím konzultacím sice došlo, avšak místní komunity jej odmítli s tím, že nesplňovalo mezinárodní standardy. Oba případy jsou v současné chvíli u chilských soudů.

⁷⁷ U chilských soudů i nadále pokračují případy stíhání mapučských aktivistů na základě protiteroristické legislativy. Objevují se i případy obtěžování, pronásledování a kriminalizace právníků, kteří zastupují obžalované. Přes vládní prohlášení neustalo ani policejní násilí, příkladem může být i případ z roku 2016, kdy byl postřelen sedmnáctiletý chlapec Brandon Hernández z brokovnice během policejní operace kousek od jeho domova (Aylwin, Guerra, Silva a Yáñez 2017: 264-265).

až pěti poslanci z celkového počtu navýšených 155 křesel (za binominálního systému měla poslanecká sněmovna 120 členů) v poslanecké sněmovně. Změny doznaly i volby do Senátu, kdy každý z 15 chilských regionů bude volit mezi dvěma až pěti senátory, záviselými na počtu obyvatel daného regionu. Ve volbách budou použity otevřené kandidátní listiny a D'Hondtova metoda přepočtu hlasů. Kvóty týkající se reprezentace domorodého obyvatelstva zavedeny nebyly, odsouhlaseny však byly alespoň genderové kvóty, které určují, že žádné pohlaví nesmí být na kandidátních listinách zastoupeno z více jak 60 %. Po 17 letech od přechodu k demokracii, tak Chile překonalo nejviditelnější reziduum po bývalém autoritářském režimu, které sice napomohlo ke klidné a úspěšné demokratizaci, avšak za cenu omezené reprezentativnosti. Binominální systém byl zároveň překážkou k výraznějším změnám nebo vytvoření zcela nové demokratické ústavy. Změna systému volby pravděpodobně v následujících letech výrazně ovlivní politickou hru v Chile, neboť dovolí i menším stranám a koalicím získat mandáty a s největší pravděpodobností i ukončí dominanci dvou hlavních koalic. Jako nejvíce pravděpodobný scénář se zdá být vznik tří stranických bloků, které byly charakteristické pro Chile v minulosti. Potenciálně také může nový volební systém navýšit reprezentativnost odborů i etnických menšin (Siavelis 2016: 84-85).

Zároveň byly spolu s volební reformou sníženy i požadavky na registraci nových stranických subjektů. Do té doby strana potřebovala ke své registraci počet podpisů rovnající se 0,5% voličů hlasujících v posledních volbách, ve třech sousedících regionech, nebo osmi nesousedících regionech. Toto číslo však bylo sníženo na 0,25%. Následně po získání dostatečného množství podpisů byl *Wallmapuwen* dne 2. června 2016 oficiálně zaregistrován jako politická strana v regionu Araukánie a ještě téhož roku se účastnila obecních voleb, kde však získala pouhých 0,09 % hlasů a jedno jediné křeslo. Na problémy se získáním širší podpory poukazuje i fakt, že byl *Wallmapuwen* oficiální politickou stranou pouze mezi lety 2016-2017 a dle aktuálních informací SERVEL 27. dubna 2017 oznámil, že byl subjekt pro nedostatečný počet stranických členů rozpuštěn⁷⁸ a strana se tak znovu ocitá v nejisté pozici, ve které byla posledních 12 let (cooperativa.cl 2016 a 2017, SERVEL 2017).

⁷⁸ Spolu s *Wallmapuwen* bylo rozpuštěno dalších pět stran: *Ciudadanos*, *Frente Popular*, *Regionalista de Magallanes*, *Poder a Unidos Resulta en Democracia*.

Závěr

Chile se ukazuje jako příklad velice obtížného formování indigenních politických stran a i jediná taková strana v zemi – *Wallmapuwen* se dodnes spíše potýká s bojem o vlastní přežití, než aby byla hlasem nejpočetnějšího chilského indigenního etnika. Pokud shrneme faktory, které současná literatura uvádí jako klíčové pro vznik indigenních stranických subjektů, Chile skutečně neposkytuje vhodné podmínky pro jejich formování, což je zčásti způsobeno i odkazem Pinochetova autoritářského režimu.

Prvním problémem je samotné institucionální nastavení chilského politického systému, které můžeme díky několika klíčovými prvky považovat za uzavřený, zamrzlý a silně centralizovaný systém, ve kterém jsou pevně zakotveny tradiční politické strany a který nedává příliš možností participace novým politickým subjektům, což je daň kterou muselo Chile zaplatit za poklidný a plynulý přechod k demokracii. Problémem tak pro nové politické strany nejsou ani volební pravidla, neboť podmínky pro jejich registraci nejsou nijak vysoké, stejně tak existuje možnost ucházet se o mandát pro nezávislé kandidáty, ale především velmi malá šance nových subjektů se vůbec dostat do některé z komor chilského kongresu. To bylo způsobeno především unikátním binominálním volebním systémem, který vedl k tomu, že politické strany sdružené do dvou hlavních volebních koalic, pravidelně získávaly v každých volbách přibližně stejné procento hlasů. Krom toho binominální systém také marginalizoval jakékoliv politické subjekty, které nebyly součástí žádného ze dvou hlavních koaličních uskupení a značně tak omezil stranickou soutěž. Lépe na tom nebyly ani volby na lokální úrovni, neboť ty až do roku 2009 probíhaly pouze na úrovni obcí, které však mají jen velmi omezené pravomoci. Naopak regionální vlády se skutečnou politickou mocí byly až do reformy v roce 2009 jmenovány vládou. I z toho důvodu měly nové politické strany menší možnosti se rozvíjet na lokální úrovni a následně expandovat na úroveň celonárodní. Volební systém, který zakonzervoval stranickou soutěž, silná centralizace a absence jakýchkoliv kvót, či rezervovaných křesel (které pomohly indigenním stranám dostat se na celonárodní úroveň i v zemích s nízkým podílem domorodého obyvatelstva) tak byly primární institucionální faktory, které demotivovaly potenciální indigenní strany, a nejen ty,

ke vstupu do vrcholné politiky. Situace by se však v následujících letech po reformě volebního systému mohla zlepšit a otevřít vrcholnou politickou hrou i hráčům, pro které byla doteď nedostupná. V případě Chile to může být právě strana zastupující původní etnika nebo třeba dlouhodobě podprezentovaná komunistická strana.

Pro zakonzervovaný stranický systém Chile je typická i absence jeho jakýchkoliv proměn. Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, v relevantní literatuře jsou v některých případech často uváděny faktory jako je slabost/úpadek levicových stran, fragmentace a otevřenost stranického systému, či dealignment jako klíčové body pro rozhodnutí domorodných sociálních hnutí opustit sféru neformální politiky a stát se součástí té formální, avšak chilský systém není příkladem žádného z nich. Díky volebnímu systému můžeme chilský stranický systém jen těžko považovat za otevřený, neboť jeho složení se od přechodu k demokracii změnilo jen minimálně a naprostou většinu hlasů získávají ve volbách pravidelně ty samé subjekty. A to i přesto že dochází od roku 2005/2006, kdy zasáhly Chile první masivní celostátní protesty iniciované studentstvem, k úpadku podpory a důvěry v tradiční strany. K fragmentaci stranického systému tak od počátku 90. nedošlo, stejně tak nedošlo k oslabení tradiční chilské levice, neboť její nejsilnější zástupce – Socialistická strana Chile se přes pokles své popularity stále řadí mezi tři nejsilnější strany v zemi. Absence změn ve stranickém systému, jako tomu bylo např. v Bolívii či Peru a silná konkurence ze strany pevně zakořeněných tradičních stran jsou bezpochyby faktory přispívající k nepřítomnosti indigenních stran v Chile. Otřesem si stranický systém pravděpodobně projde až po volbách v roce 2017, které proběhnou dle nového volebního systému. Očekává se, že mandáty bude mít možnost získat větší množství stran a pravděpodobně dojde k zformování tří koaličních bloků, levicového, středového a pravicového, které byly tolik typické pro Chile před vojenským pučem v roce 1973.

Pro pochopení dlouhodobé absence indigenní domorodé strany v Chile jsou klíčové i faktory týkající se sociálních hnutí a státní represe vůči původnímu obyvatelstvu. Domorodé sociální hnutí Mapučů tvoří v Chile skutečně hustou síť organizací a mnohé z nich působí v zemi už několik dekad (ty nejstarší mají své kořeny ještě v 80. letech za Pinochetova režimu). V případě Chile se však na této síti negativně projevuje jeho nejednotnost a rivalita a to i přesto, že se krátce po

přechodu k demokracii za vlády prezidenta Aylwina zdálo, že situace bude zcela opačná. Prakticky každé z významnějších sociálních hnutí dnes funguje zcela osamoceně, formuluje své vlastní požadavky a v zásadě mezi jednotlivými hnutími nefunguje žádná forma spolupráce (organizace naopak hledají partnery pro spolupráci především v zahraničí). To bylo způsobeno vznikem dalších⁷⁹ štěpných linií v druhé polovině 90. let, kdy se domorodé hnutí rozdrobilo v návaznosti na jeho vztah k chilskému státu, který se během mandátu prezidenta Freie a jeho nepřiliš smířlivé politiky vůči domorodému obyvatelstvu výrazně proměnil. První a nejhlásitější proud představují autonomistické organizace, které požadují revizi celého politického systému Chile, jeho vztahu s Mapuči a určitou formu autonomie pro celé původní území *Wallmapu*. V rámci tohoto proudu pak některá hnutí prosazují konzervativní a tradicionalistický proud (AWNg), jiná se vydala cestou radikálního ozbrojeného boje (CAM), další pak nemají ambice stát se reprezentantem celého etnika a směřují svoji aktivitu ke specifické oblasti (hnutí *Identidad*). Členové těchto hnutí (mnohdy chilskými orgány označováni jako teroristé, neboť např. CAM byla prohlášena za teroristickou organizaci) se nejčastěji účastní rozličných protestních akcí a tudíž jsou i nejčastěji cílem státní represe a policejního násilí. Druhý proud zastupují hnutí, která nemají, nebo minimálně veřejně nedeklarují žádné autonomistické cíle. Ty fungují především skrze zavedené státní indigenní instituce, jako je např. CONADI a ze spolupráce s chilským státem jim plynou především finanční zdroje (ať už na rozvoj, různé kulturní programy, či restituci půdy). Třetí skupinou jsou pak hnutí, která reprezentují nějaké specifické zájmy, což jsou třeba mapučská studentská hnutí jako je *Meli Newen*. Chilský stát těchto ideologických a programových rozdílů umě využívá, protože v takto rozdrobeném sociálním hnutí je jen velmi malá šance se sjednotit za jeden zájem, či jednu organizaci/politickou stranu, čímž trpí právě i strana *Wallmapuwen*. Formaci indigenní politické strany navíc stěžuje i fakt, že některá radikální hnutí, jako je např. CAM, navíc přímo kritizují samotnou participaci indigenního obyvatelstva v chilském politickém systému, neboť ho považují za zcela nelegitimní.

⁷⁹ Tradiční štěpné linie existovaly mezi Mapuči už od samotného počátku, neboť se jedná o poměrně heterogenní etnickou skupinu, kdy mezi jednotlivými podskupinami/kmeny existují značné rozdíly.

Právě díky státní represivní politice se domorodé sociální hnutí rozštěpilo a částečně zradikalizovalo a převládla uvnitř něho snaha fungovat především na regionální úrovni, neboť mu nikdy nebylo chilským státem dovoleno neomezeně působit na celostátní politiku. Chilská politika vůči domorodému obyvatelstvu je typická hned několika znaky. Především je často velmi protichůdná, kdy na jedné straně dochází k dialogu s domorodými komunitami, na straně druhé však je v praxi přijímána taková politika, která jde přímo proti zájmům původních obyvatel, zejména pokud jde v ruku v ruce s ekonomickými zájmy státu (k pozitivnímu vývoji dochází symbolicky spíše na deklaratorní rovině, nikoliv však už v praxi). Právě díky tomuto přístupu, v případě výstavby elektrárny Ralco, došlo v druhé polovině 90. let k radikalizaci některých sociálních hnutí a k přehodnocení vztahů s Chilskou republikou. Velice podobnou situací je i rozhodnutí chilské vlády limitovat rozsah pravomocí konvence č. 169 Mezinárodní organizace práce několika dekrety, které umožňují chilským vládám interpretovat jednotlivé články konvence dle libosti, opět pro případy, kdy by docházelo ke střetu s ekonomickými zájmy státu (k čemuž navíc došlo za vlády poměrně progresivní prezidentky Bachelet). Dalším znakem je marginalizace domorodého obyvatelstva ve vrcholné politice. Domorodí kandidáti jsou i v tradičních stranách poměrně ojedinělými případy a ti kteří se na jejich kandidátkách nacházejí, se o mandáty často ucházejí jako jednotlivé osobnosti, nikoliv jako zástupci zájmů původních etnických skupin. Ještě vzácnější jsou pak politici indigenního původu na některých z vrcholných pozic. Např. historicky první regionální guvernér domorodého původu byl jmenován do této pozice až v roce 2015 a navíc byl po pouhém roce odvolán, neboť volal po změně politického systému a zlepšení situace indigenního obyvatelstva. Třetím znakem je pak stále přítomná přímá represe, která započala během administrativy prezidenta Lagose a to skrze policejní složky a Pinochetovské anti-teroristické zákony, které už jen ze své podstaty mohou těžko být součástí moderní demokracie. Viditelnou součástí chilské politiky byly především za pravicové konzervativní vlády prezidenta Piñery, ačkoliv nechyběly ani během obou mandátů prezidentky Bachelet, přestože ta tuto legislativu otevřeně odsuzovala. Kromě užívání těchto nelegitimních zákonů ke stíhání aktivistů a kriminalizaci sociálních protestů se často objevují také případy policejního násilí vůči domorodým komunitám a zneužívání policejní moci, což si vysloužilo i

mezinárodní pozornost a kritiku. Často také obvinění členové policejních složek odchází od vojenských soudů bez jakéhokoliv trestu. Násilí je však oboustranné a především členové CAM mají na svědomí mnoho útoků na soukromý majetek a i několik úmrtí.

Chile je tak z výše uvedených důvodů případem s nevhodnými podmínkami pro formaci domorodých politických stran. Relativně malá indigenní populace, tvořící přibližně 11 %, musí fungovat v podmínkách uzavřeného politického systému, který původním obyvatelům poskytuje jen malé záruky. Už tak ztížené podmínky pro politickou participaci domorodců navíc komplikuje represivní státní politika, snažící se omezovat jejich vliv na politický systém, a silná nejednotnost celého domorodého hnutí, pro které bude i v následujících letech velmi obtížné se sjednotit za jeden stranický subjekt, který by se mohl stát jejich hlasem v celonárodní politice.

Wallmapuwen se zatím jako takový subjekt příliš nejeví a spíše se zdá, že by ho mohl potkat stejný neúspěch jako např. guatemalský WINAQ. Podobně jako WINAQ *Wallmapuwen* postrádá širokou podporu některého z existujících sociálních hnutí, což je faktor, který řada autorů považuje u indigenních stran za rozhodující pro volební úspěšnost. *Wallmapuwen* je naopak jakousi alternativou k současným domorodým hnutím v Chile, neboť se snaží Mapučce posunout od reakčních protestů k nové a udržitelnější politické strategii. A tak zatímco WINAQ se zdál být spíše volebním vehiklem pro kandidaturu Rigoberty Menchú, *Wallmapuwen* by se dal označit jako progresivní politický projekt několika mapučských intelektuálů. Ti stranu založili v čase silné politické a sociální mobilizace napříč celou zemí a době strmého nárůstu domorodých protestů okolo let 2005/2006, avšak nedokázali této situace nijak využít. Proto strana bojovala se samotnou oficiální registrací až do roku 2016, kdy se jí podařilo, i díky volební reformě volebního zákona zahrnující snížení požadavků na registraci stran, konečně zajistit dostatečný počet podpisů. Ve svých jediných volbách, kdy oficiálně fungovala jako politická strana, tedy obecních volbách roku 2016, získala strana jedno jediné křeslo a v dubnu 2017 byla pro nedostatečný počet stranických členů opět zrušena, což jen ukazuje na to, že se *Wallmapuwen* i po 12 letech od svého vzniku stále potýká s existenčními problémy. Situaci straně stěžuje i již zmiňovaná ideologická nejednotnost v komunitě Mapučů a neochota již existujících hnutí

s novou ambiciózní stranou spolupracovat. I proto se *Wallmapuwen* snaží apelovat, skrze některé programové body požadující participační, demokratizační a decentralizační reformy, i na obyvatele nedomorodného původu, avšak tyto potenciální voliče může zároveň odrazovat to, že se subjekt oficiálně označuje za mapučskou nacionalistickou a autonomistickou stranu. Otázkou také zůstává nakolik je podobná strana volitelnou alternativou také pro tzv. městské Mapuče, (obývající především předměstí Santiaga, Temuca a Concepciónu), kteří dnes už tvoří většinu z celkové populace Mapučů a kteří už mnohdy nemají vztah k původním tradicím a půdě a spíše než autonomii pro oblast *Wallmapu* řeší socioekonomické otázky.

Přesto *Wallmapuwen* zůstává ojedinělým případem na chilské politické scéně, neboť jde o doposud jedinou indigenní stranu v zemi. Podobným případem byla pouze strana *Partido de la Tierra y la Indentidad*, která vznikla v roce 1989 a měla ambice zastupovat nejen Mapuče, ale i všechny ostatní domorodá etnika. Neshody mezi jejich zástupci však zapříčinily, že strana nebyla před volbami v roce 1989 zaregistrována a následně se rozpadla. Ostatní etnika jako třeba Aymarové se v Chile, zejména díky svému nevýznamnému počtu, o formování politických stran ani nesnaží a jedinou skupinou s nějakými politickými ambicemi jsou krom Mapučů pouze Rapa Nui. Podobně jako Mapučové i oni bojují za své právo na sebeurčení a držení Velikonočního ostrova a nedávné protesty proti chilské vládě taktéž vedly ke střetům s chilskou policií.

At' už budou volební výsledky strany *Wallmapuwen* jakékoliv, je jasné, že chilský politický systém potřebuje větší inkluzi domorodého obyvatelstva a politickou stranu, která bude jeho zájmy reprezentovat. Neboť to může mít významný dopad na celkovou kvalitu demokracie v Chile, prosazení plných domorodých práv a vyřešení letitého konfliktu v Araukánii. Mapuče a další původní etnika však čeká ještě dlouhá cesta, neboť budou muset v první řadě vyřešit svoje ideologické rozdíly. Chilské vlády by na straně druhé měly začít brát zájmy svého domorodého obyvatelstva skutečně v potaz a nestavět do popředí politiku ekonomických zájmů. Možná se tak po nedávných reformách stane, pokud se chilští voliči, mezi kterými v posledních letech rostla nespokojenost s celým politickým systémem, rozhodnou vnést do chilské politiky novou krev.

Literatura a prameny

Literatura

- Agrawal, Nina a kol. 2012. „Political Representation, Policy & Inclusion.“ *Americas Quarterly*. Dostupné na: <http://www.americasquarterly.org/political-representation>.
- Andersen, Edwin, Martin. 2010. *Peoples of the Earth: Ethnonationalism, Democracy, and the Indigenous Challenge in 'Latin' America*. Lanham: Lexington Books.
- Anderson, Kate, Laura. 2010. *Dictatorship to Democracy: How Indigenous Parties Affect New Republics*. School of International Service, American University, International Studies. Diplomová práce.
- Aylwin, José. 2008. „Globalization and Indigenous Peoples' Rights : An Analysis from a Latin American Perspective.“ *Cahier DIALOG no 2008-01. Research Report*. Montreal: Aboriginal Peoples Research and Knowledge Network and Institut national de la recherche scientifique.
- Aylwin, José, Guerra, José, Silva, Hernando a Yáñez, Nancy. 2017. „Chile.“ *The Indigenous World 2015*. Copenhagen: International Work Group for Indigenous Affairs.
- Aylwin, José, Silva, Hernando. 2014. „Chile.“ *The Indigenous World 2014*. Copenhagen: International Work Group for Indigenous Affairs.
- Aylwin, José, Silva, Hernando a Yáñez, Nancy. 2015. „Chile.“ *The Indigenous World 2015*. Copenhagen: International Work Group for Indigenous Affairs.
- Becker, Marc. 2013. *Cases of Exclusion and Mobilization of Race and Ethnicities in Latin America*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Bengoa, José. 2003. *Historia de los antiguos mapuches del sur*. Santiago: Catalonia
- Birnir, Jóhanna. 2004. „Stabilizing Party Systems and Excluding Segments of Society? The Effects of Formation Costs on Representation in Latin America.“ *Studies in Comparative International Development* 39, č. 3, s. 3-27.
- Boccara, Guillaume. 2002. „The Mapuche People in Post-Dictatorship Chile.“ *Estudes Rurales*, č. 3, s. 283-303.

- Carruthers, David a Rodriguez, Patricia. 2009. „Mapuche Protest, Environmental Conflict, and Social Movement Linkage in Chile.“ *Third World Quarterly* 30, č. 4, s. 743-760.
- Crow, Joanna. 2013. *The Mapuche in Modern Chile*. Gainesville: University Press of Florida.
- Dalton, J. Russell. 2000. „The Consequences of Partisan Dealignment.“ *Parties Without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press. s. 37-63.
- Dirlik, Arif. 2011. „Globalization, Indigenism, Social Movements, and the Politics of Place.“ *Localities* č. 1: s. 47-90.
- Donoso, Sofia a von Bülow, Marisa. 2017. *Social Movements in Chile: Organization, Trajectories, and Political Consequences*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Favre, Henri. 2007. *El Movimiento Indigenista en América Latina*. Lima: Instituto Francés de Estudios Andinos.
- Fiala, Petr a Strmiska, Maxmilián. 2009. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal.
- Fiala, Vlastimil, Strmiska, Maxmilián, Springerová, Pavlína a kol. 2011. *Teoretické a metodologické problémy výzkumu politických stran Afriky, Asie, Latinské Ameriky a Oceánie*. Ústí nad Orlicí: OFTIS.
- Figueroa-Huencho, Verónica. 2010. *The Process of the Indigenous policy in Chile*. Working paper of Institute of Public Affairs, Universidad de Chile. Santiago: Universidad de Chile.
- Harbichová, Tereza. 2010. „Účinky volebního systému Chile a jeho vliv na stranický systém.“ *Politologický časopis* 17, č. 2, s. 146–166.
- Hutchinson, Quay, Elizabeth a kol. 2014. *The Chile Reader: History, Culture, Politics*. Londýn: Duke University Press.
- Chalupa, Jiří. 2006. *Chile – stručná historie států*. Praha: Libri.
- Chalupa, Jiří. 2012. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Champagne, Duane. 2008. *The Indigenous Peoples' Movement: Theory, Policy, and Practice*. Příspěvek přednesený na 39th Annual Sorokin Lecture na

University of Saskatchewan, Saskatoon, Saskatchewan, Canada, dne 13.3. 2008.

- Keller, Peter. 2000. „Chile's Indigenous Mapuche at...War“. *ICWA Letter*. The Institute of Current World Affairs.
- Klíma, Jan. 2015. *Dějiny Latinské Ameriky: Vývoj oblasti, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny.
- Kowalczyk, Maria, Anna. 2013. „Indigenous Peoples and Modernity - Mapuche Mobilizations in Chile.“ *Latin American Perspectives* 40, č. 4.
- Lucic, Castro, Milka. 2008. „Challenges in Chilean Intercultural Policies: Indigenous Rights and Economic Development.“ *Political and Legal Anthropology Review* 28, č. 1, s. 112-132.
- Lansford, Tom. 2015. *Political Handbook of the World 2015 Edition*. Washington, DC: CQ Press.
- Madrid, L. Raúl. 2005. „Indigenous Parties and Democracy in Latin America.“ *Latin American Politics & Society* 47, č. 4, s. 161-179.
- Madrid, L. Raúl. 2006. *The Rise of Ethno-Populism in Latin America: Bolivian Case*. Philadelphia: Working paper prepared for the 2006 meeting of the American Political Science Association.
- Madrid, L. Raúl. 2008. „The Rise of Ethno-Populism in Latin America.“ *World Politics* 60, č. 3, s. 475-508.
- Marimán, A. José. 2014. „Movimiento Mapuche 1990-2011 - Disputando la representación política.“ *Aproximaciones a la cuestión mapuche en Chile. Una mirada desde la historia y las ciencias sociales*. Santiago de Chile: RIL Editores.
- Martí i Puig, Salvador. 2008. „Las razones de presencia y éxito de los partidos étnicos en América Latina: los casos de Bolivia, Ecuador, Guatemala, México, Nicaragua y Perú.“ *Revista Mexicana de Sociología* č. 4, s. 675-724.
- Mckinnon, Reyna. 2016. *Indigenous Rights Policy and Terrorist Discourse: A Strategy to Stifle Mapuche Self-Determination in Chile*. Scripps Senior Theses.
- Mijeski, J. Kenneth, a Beck, H. Scott. 2011. *Pachakutik and the Rise and Decline of the Ecuadorian Indigenous Movement*. Athens: Ohio University Press.

- Miranda, Chandler. 2013. *Neoliberalism and Mapuche*. Western Oregon University.
- Pallister, Kevin. 2013. „Why No Mayan Party? Indigenous Movements and National Politics in Guatemala.“ *Latin American Politics & Society* 55, č. 3, s. 117-138.
- Park, Yun-Joo a Richards, Patricia. 2007. „Negotiating Neoliberal Multiculturalism: Mapuche Workers in the Chilean State.“ *Special Forces* 85, č.3, s. 1319-1339.
- Richards, Patricia. 2013. *Race and the Chilean Miracle: Neoliberalism, Democracy, and Indigenous Rights*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Richards, Patricia. 2013. *The Mapuche Movement, the Popular Unity, and the Contemporary Left*. Dostupné na: <https://nacla.org/article/mapuche-movement-popular-unity-and-contemporary-left>.
- Rodriguez, Patricia a Carruthers, David. 2008. „Testing Democracy's Promise: Indigenous Mobilization and Chilean State.“ *European Review of Latin American and Caribbean Studies* 85, s. 3-21.
- Roedl, Bohumír. 2007. *Araukánské války 1546-1881. Španelské Flandry v Chile*. Dolní Břežany: Scriptorium.
- Rojas, Montoya, Rodrigo. 2006. *Nace una Coordinadora Andina de Organizaciones Indígenas de Ecuador, Bolivia y Perú*. America Latina en Movimiento. Dostupné na: <http://www.alainet.org/es/active/12642>.
- Sadowsky, Scott a kol. 2013. „Illustrations of the IPA: Mapudungun.“ *Journal of the International Phonetic Association*, č. 43, s. 87-96.
- Sartori, Giovanni. 2005. *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Colchester: European Consortium for Political Research Press.
- Schlosberg, David a Carruthers, David. 2010. „Indigenous Struggles, Environmental Justice, and Community Capabilities.“ *Global Environmental Politics* 10, č. 4, s. 12-35.
- Schulman, Alexis. 2008. „The Mapuche.“ *Addressing the Land Claims of Indigenous Peoples*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Program on Human Rights and Justice.

- Seelau, M. Laura a Seelau, Ryan. 2010. *Tomando en serio la libre determinación indígena en Chile*. The Project for Indigenous Self-Determination 2010.
- Siavelis, M. Peter. 2016. „Political Representation in Contemporary Chile.“ *Journal of Politics in Latin America* 8, č. 3, s. 61-93.
- Simon, W. Jeanne a Parra, Gonzáles, Claudio a Fenelon, V. James. 2009. „Contradictions in Multicultural Indigenous Policies: A Systemic Analysis of the Chilean State’s Response to Mapuche Demands.“ *Sociological Review* 58, č. 4 s. 95-115.
- Šturma, Pavel, Žáková, Karolína a kol. 2014. *Od zákazu diskriminace k ochraně kolektivních práv*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Van, Cott, Lee, Donna. 2003. “Institutional Change and Ethnic Parties in South America.” *Latin American Politics and Society* 45, č. 2, s. 1-39.
- Van, Cott, Lee, Donna. 2005. *From Movements to Parties in Latin America. The Evolution of Ethnic Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Webb, Andrew a Radcliffe, Sarah. 2013. „Mapuche Demands during Education Reform, the Penguin Revolution and the Chilean Winter of Discontent.“ *Studies in Ethnicity and Nationalism* 13, č. 3, s. 319-341.
- Yashar, Deborah. 2005. *Contesting Citizenship in Latin America: The Rise of Indigenous Movements and the Postliberal Challenge*. New York: Cambridge University Press.

Prameny

- Cooperativa. cl. 2016. *Diputados exigen al Gobierno cumplir compromiso para formación de nuevos partidos.* Dostupné na: <http://www.cooperativa.cl/noticias/pais/politica/diputados-exigen-al-gobierno-cumplir-compromiso-para-formacion-de-nuevos/2016-01-11/150145.html>.
- Cooperativa. cl. 2017. *Servel disolvió seis partidos políticos por no cumplir con refichaje.* Dostupné na: <http://www.cooperativa.cl/noticias/pais/politica/servel-disolvio-seis-partidos-politicos-por-no-cumplir-con-refichaje/2017-04-27/132717.html>
- Corporación Nacional de Desarrollo Indígena. 2017. <http://www.conadi.gob.cl/>
- Dudenhoefer, David. 2010. *Mapuche – the ‘terrorist threat’ in Chile.* openDemocracy. Dostupné na: <https://www.opendemocracy.net/david-dudenhoefer/mapuche-%e2%80%93-%e2%80%98terrorist-threat%e2%80%99-in-chile>.
- Freedom House. 2014. *Chile – 2014.* <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/chile> Gobierno de Chile. 2017. <http://www.gob.cl/>.
- Human Rights Watch. 2004. „Undue Process: Terrorism Trials, Military Courts and the Mapuche in Southern Chile.“ <https://www.hrw.org/report/2004/10/27/undue-process/terrorism-trials-military-courts-and-mapuche-southern-chile>
- Instituto Nacional de Derechos Humanos 2014. Estudio exploratorio – Estado de Chile y pueblo Mapuche: Análisis de tendencias en materia de violencia estatal en la Región de Araucanía.
- Instituto Nacional de Estadísticas. 2012. Censo de Población 2012. Santiago de Chile: Instituto Nacional de Estadísticas.
- Inter-Parliamentary Union. 2014. *Beyond numbers: the participation of indigenous peoples in parliament – Survey report.* Geneva: Inter-Parliamentary Union. Dostupné na: <http://www.ipu.org/pdf/publications/indigenous-sur-en.pdf>.

- Joynes-Burgess, Kate. 2009. *Chile indigenous politics on the move*. BBC News. Dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7817883.stm>.
- Mapuche International Link. 2017. <http://www.mapuche-nation.org/>
- Minority Rights Group International. 2017. „Chile.“ <http://minorityrights.org/country/chile/>
- OECD. 2009. OECD Territorial Reviews: Chile 2009.
- Servicio Electoral de Chile. 2017. <https://www.servelec.cl>
- The Fund for Peace. 2013. Fragile States Index 2016. Washington, D.C. : The Fund for Peace.
- The United Nations. 2007. The United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. New York: The United Nations.
- Vogler, Justin. 2006. *Mapuche: The Other Chile*. Dostupné na: https://www.opendemocracy.net/democracy-protest/mapuche_3661.jsp.